

Deum ...

(24)

1394

Casa	R
Gab.	
Est.	1
Tab.	13
N.º	2

R
13
2

M-10

CŌMENTARIVS

DE REBVS IN INDIA
APVD DIVM GESTIS
ANNO SALVTIS NOSTRAE
M. D. XLVI.

Iacobo Teuio Lusitano Autore.

BIBLIOTECA DA UNIVERSIDADE
55983
COIMBRA

R-9

CONIMBRICAE.

M. D. XLVIII.

CÖMMENTARIVS

DE REBUS IN INDIA

AB EO DIVO GREGORIO

ANNO SALVTIS NOSTRÆ

M. D. XLVI.

Jacobo Tizio Lusitano Auctore.

COMIMBRICÆ.

M. D. XLVII.

Inuictissimo Lusitaniæ

ET ALGARBIORVM REGI

IOANNI III. AFRICO,

A Ethiopico, Arabico, Per-

sico, Indico, Iacobus Te-

uius perpetuam felici

tatem optat.

VM TE, REX INVICTIS-

sime, viderem, nō solū domi optimis

legibus & institutis regnum ornātē,

& foris iusto, ac pio bello fines pro-

pagantem, sed & priuatim tuos ciues

omni munificentiaē genere ad virtu-

tis studia excitantem, & ex omnibus vndiq; gētibus,

in suo quosq; genere præstantissimos, amplissimis

præmijs inuitantem, cæpi mecum cogitare, qua in

re potissimum, vel ciuibus meis prodesse, vel hoc tuū

sanctissimū institutum aliqua ex parte iuuare possē.

Cum interea commētarius rerum nuper in India ge-

starum mihi oblatu est: quem vbi perlegissem, existi-

maui me multis de causis operæ precium facturum, si

res quæ in eo continerentur latinis literis mandarē:

quæ tantæ ac tales sunt: vt non minus ex magnitudi-

ne admirationem, quam ex nouitate gratiam sint con-

secu-

secutura. Nam vt alia bella maiorum temporibus ge-
sta, aut numero copiarum, aut diuturnitate tempo-
ris maiora videri possunt: ita hoc, vel imperatorum
prudentia, vel militum virtute & tolerantia, vel peri-
culorum magnitudine, euentus varietate, nouorumq;
machinamentorum excogitatione, cum maximis cu-
iusuis æui bellis facile comparari potest. Iure etiam
suo exigere videntur propinqui mortuorum hoc ge-
nus solatiij: iure militum superstitem virtus hanc glo-
riæ mercedem: vt res ab ipsis prospere, ac fortiter
gestæ omnium si fieri posset linguis legerentur: om-
niq; posteritati ad virtutis æmulationem proponeren-
tur. Hæ mihi cum iustissimæ viderentur causæ susci-
piendi laboris: accessit præterea voluntas tua, cui ego
rem tam honestam imperanti non parere, prope ne-
fas existimauerim: atq; ideo faciendum putavi, vt
sub tuo potissimum nomine commentarius hic pro-
diret, vt quæ in rebus gerendis felicitas adfuit, eadē
commentario eisdem auspicijs emissio contingeret.
Quamquam alioqui quicumq; ex literis fructus pro-
uenit, iure optimo ad te pertinere videatur: qui Lusit-
anos tuos antea in hoc genere incultos, humaniorūq;
disciplinarum pene expertes, maximis tuis sumpti-
bus, summo studio ac diligentia excoli erudiriq; ius-
sisti. Nam ad hæc fere tempora, falsa illa persuasio
quorundam animos imbuerat, non solū laude dignū
non esse, scire literas: sed illas discere quodammodo
pro vitio habebatur. Tu primus ex metibus nostro-
rum

rum hominum foedam hanc & perniciosam opinio-
nem, quæ iam alte radices egerat, euulfisti, qui iam
inde a felicissimis regni tui principijs Lutetiam om-
nium bonarum artium altricem optimæ cuiusq; indo-
lis quam plurimos selectos iuuenes, ad capiendum in-
genij cultum mittere curasti. Hoc fuit literarum in
Lusitania indies magis ac magis pullulantium semi-
narium & his veluti iactis fundamentis, nobilissimã
academiam, in qua a doctissimis hominibus omnes
disciplinæ suo pristino nitore restituantur, Conim-
bricæ excitasti. Vidisti in tuis hominibus materiam
ad literas capessendas peropportunam, quæ præcep-
tis doctrinæ melior reddi posset. vidisti illos & inge-
rij acrimonia, & maturitate iudicij, & perferendorũ
laborum constantia, si ars exercitatioq; accederet,
nihil non magnum præclarumq; præstatu-
ros. Voluisti igitur, vt non solũ rei militaris gloria, qua semper
nostri homines floruerunt, sed etiam literarũ digni-
tate ciues tuos excellere, quibus vt nihil in rebus hu-
manis præstātius inuenitur, ita nihil tibi maius debere
possimus: cuius benignitate studioq; effectum est, vt
Lusitaniæ expulsa finibus barbaries exularet, totiusq;
humanitatis cultus pro illa retineretur. Scimus quan-
tus omnium disciplinarum amor sit tibi: quam propi-
tius, liberalisq; semp hominibus literatis fueris: quid
egeris, vt præclara literarum studia iam pene mortua
& consepulta suscitares: vt non modo fortunis & cor-
poribus tuorum, verum etiam quod multo maius ac
dignius

dignius est: animis excolēdis prospiciendum putares.
Quo propter vt ante dixi: cum omnes qui vel tua
munificentia adiuti, vel tuis auspicijs excitati, aliquid
in literis promouerunt: suorum studiorum fructus
tibi debeant: hunc cōmentarium meorum veluti la-
borum primitias, tibi dedicandū censui: idem factu-
rus in vniuersa rerum Lusitanicarū historia, cum
primū per occupationes licebit: in quibus subeundis
quemadmodum tuam potius voluntatē quam aliorū
de me opinionem sum secutus: ita etiam libenter per-
feram, quoad tibi visum fuerit: nec vllum locum hu-
mitem vnquam existimabo, in quo me tibi gratifica-
ri posse intelligam: tuæq; potius voluntatis, quā meo-
rum cōmodorum rationem habebō. Vale Rex inui-
ctissime. Conimbricæ Calendis Martijs. M. D.
XLVIII.

AD EVNDEM INVICTISSIMUM
Regem de hoc cōmentario Georgius
Buchananus.

CVM tua sceptrā Asia gēs, Europæq; timeret:
Et tremere fasces terra Libyssa tuos:
Iamq; iugi patiens Indus: nec turpe putaret
A domino Ganges poscere iura Tago:
Inq; tuis Phœbus regnis oriensque cadensq;
Vix longum fesso conderet axe diem:
Et quæcunq; uago se circumuoluit olympos,
Luceret ratibus flamma ministra tuis:
Gaudebat tibi deuictus, sibi redditus orbis,
Nosse suos fines, iustitiamq; tuam.
Vna aberatq; oberatq; tuis Mors sæua triūphis,
Carpere uictricem scilicet ausa manum.
Et comes huic tenebris nisa est obliuio cæcis
Fortia magnanimūm condere facta ducum:
Donec Apollineis se Teuius induit armis:
Et spolia e uicta Morte superba tulit:
Victurisq; iubet chartis iuuenescere, uitæ
Prodiga pro patriæ pectora laude suæ:
Proq; æui paucis, quos Mors præciderat, annis
Reddit ab æterna posteritate decus.
Iure ergo inuictus Rex es: quando omnia uincens
Accessit titulis Mors quoq; uicta tuis.

IOANNIS COSTAE AD
Lusitaniam, Carmen.

GRæcia Mæonio celebrata est carmine, quondã
Fortuna, ingenio, marte, opibusq; potens.
Aequa quod edomiti sit gloria finibus orbis,
Historiæ debet Martia Roma suæ.
Nec metuunt chartis cõmissa fidelibus æuum,
Quæ gessere Libes, Media, Persis, Arabs.
Deniq; gens nulla est, est si modo nomine digna,
Quæ non sit laudis vindice tuta suæ.
Tu sola ante omnes, o Lusitania felix,
Et tacita, & tenebris pene sepulta, iaces.
An quia materies deest laudibus, an quia fors est
Inuidas uirtuti nec satis æqua tuæ.
Parua ne materies lustrati est gloria mundi?
Victaq; militibus terra, fretumq; tuis?
Hos capit intrepidus nouus orbis, territus hospes
Spectat, & Hesperio dat sua colla iugo.
Maior & inuidia est rerum mensura tuarum.
Cur ergo has laudes pagina nulla canit?
Nempe Deus celebrem te noluit esse, priusquam
Summa fores, summo rege, opibus, Sophia.
Sunt tria iam summa hæc, rex summus, gloria summa,
Gentis & in studijs laus quoq; summa tuæ.
Additus his scriptor summus; cui tradita cura est,
Teuius, aut potius Liuius eloquio.
Gaude igitur felix o Lusitania, cum sint
Singula vix alijs, omnia summa tibi.

Commetarius de rebus

ALVSI TANIS IN INDIA

apud Diu gestis. Anno salutis nostræ

M. D. XL. VI.

Iacobo Teuio Lusitano Autore.

Nno salutis no

stræ. M. D. XXXVIII.

Nonius Cūna prætor Lusitanus, in
dicis prouincijs præerat: cū Baducus
rex Cambaia in portu Diu oppidi a

nauta Lusitano cæsus, meritas suæ perfidiæ poen s luit.
ei successit in regnū sūmo populariū consensu nepos Ma
mūdus ānos duodeuiginti natus. Hunc præter uetus, et
hæreditariū in nos odium, & recentē ex regia cæde irā,
multa ad bellum incitabant: regnum inter illas gentes am
plissimum: iuuentute, opibus, alijsq; rebus, quæ bellū uel in
struūt, uel alunt florentissimū, maximi apparatus ab auū
culo relictī, frumentum in horreis in multos annos præpa
ratum, pecuniæ magna uis in stipendium militum, armo
rum, ac telorum omnis generis infinita prope multitudo.
Accedebant ad hæc belli tormēta, quæ domi parata ha

a bebat

bebat, quinque maximi Basilisci (sic res nouas, & ante in-
 cognititas nouis, ac suis cuiusque gentis uocabulis nūcupare
 cogimur) Spallafati complures, mortariaque: e quibus unū
 præcipuæ magnitudinis à Rumeis aureorum ducatorum
 circiter sexaginta millibus emerat. innumeraque alia tor-
 mēta: Cameli, spheræ passamuri, cānones, ex ære ònia:
 quorū nōnulla, cū Antonius Sylueira arci Diensi præ-
 erat, ex nostris ceperāt. Iam societates, atque amicitia cū
 propinquis regibus, ac populis aut renouatæ, aut institu-
 tæ: longinqui legationibus, pollicitationibus, ac pecunia
 sollicitati. Hæc cum iuuenis animum & ætate ferocem,
 & contumelia accēsum facile à quietis cōsilijs auertisset,
 accedebant principum quorundam adhortationes cōuitio
 interim propiores, quæ ægrum sua sponte animum inflā-
 marent. Quo tandem animo illum ferre oportere optimi
 auunculi necem indignissimam? tantum regem, in suo re-
 gno, ab exteris hominibus immaniter, fraudulēterque occi-
 sum? Cum grauissimæ cladis autoribus pacem, ac prope
 amicitiam esse: nec tam acerbā ipsam esse contumeliam quæ
 pudendos eius autores: paucos piratas commercij simula-
 tione irrepssisse, qui nec externis auxilijs fidāt, nec a suis,
 alium pene orbem incolentibus, quicquā opis sperare pos-
 sint. Eos arcem capitibus ueterum incolarum imposuisse.
 unde uelut captiuis, ac uinctis seruitutem minantur. Quo-
 usque tandem hæc ferenda regi opulentissimo, in regno om-
 nibus.

nibus rebus ad bellum necessarijs instructissimo, unde maximas copias cogere posset, quibus non solū paucos istos latrones expellere, sed magnam orientis partem subigere, ac suo imperio posset adiungere? Lusitanos cum omnes vires exercitus in unū cōtulerunt, Garcia Noronna Indiæ pro rege, militū uix quinque millia exple sse. hac manu per exigua magnā Indiæ partē deuastarūt, nostris uidelicet discordijs, nō suis uiribus freti: cū Magores omnia seditionibus miscerent, ac perturbarent: per quos tū minime licuit istorū impetus propulsare. nūc rebus cōpositis, ac trāquillis, nec a Magoribus, alio ue hoste periculo imminente, non magno negotio nuper acceptā uindicari posse iniuriam: & antiquam gloriam à maioribus relictam, iam pene mortuam, & consepultam erigi, excitariq; posse: novos dominos regni finibus expelli, Dium, nobilissimam ciuitatem è manibus hostium liberari, arcemq; illam seruitutis domicilium aut recuperari, aut euerti. Magnū etiā momentum ad res nouādas attulit militum ueteranorum, & imperatorum autoritas, qui ab exteris gentibus spe præmiorū a Baducoillecti in aula uersabantur. Baducus enim cum secreta belli consilia diu in animo uersaret, & ex omnibus orientis regnis si quem aut manu strenuum, aut consilio præstantem, aut rei militaris peritia eximium audisset, magnis ad se pollicitationibus accersebat. Conuenerāt igitur ad eum plurimi Rumei. Christi-

aniq; ue ter is sacramenti, & religionis desertores, Abes-
 fines, Partagines, Arabesq;. Hi omnes belli, quæ spera-
 uerant præmia, in pace casura cernentes, quibuscunq; po-
 terant rationibus, nūc facilem uictoriam spondendo, nūc
 regis uires extollendo, magnifice de se, contēptim de ho-
 stibus loquentes, omnia permiscere, ac perturbare conabā-
 tur. Sed hos omnes autoritate, potentiaq; Cuius Sofar
 homo Italus facile anteibat. Is Surratē, Ruinelemq;, &
 alias opulētissimas prouincias tenebat: multus ei rei mili-
 taris usus, multa peritia, idem imminētia primus uidere,
 præsentibus periculis obuiamire, hostium explorare con-
 silia, suis in tempore præcauere, amicis atq; inimicis cum
 res posceret: iuxta comis, ac facilis, simulator, ac dissi-
 mulator: eoq; amicitia conciliandæ mirus artifex: cum et
 humanitatē uultu præferret, & oratione, Iram, odiū
 uindictæ cupiditatem, occulta in animo haberet, quæ in
 tempore, maiore hostium detrimento ex inopinato expro-
 meret: suorum consiliorum adeo celator, ut sæpius euentu
 rerum, in ipsius oratione, aut alio quouis indicio prode-
 rētur: acta, promissa, fidem, iusiurandū ad suā omnia uti-
 litatem referre. is adeo regi se insinuarat, adolescentisq;
 animū adhuc simplicem ita sibi deuinxerat, ut prope unus
 secretiorum consiliorum esset conscius. Itaq; bellum pa-
 rāti maxime idoneus is uisus est per quem quæ deesse ui-
 debantur ad copias ab auunculo relictas adijceret, &

Lusi-

Lusitanos consilium suum celaret. nec ille regis expecta-
 tionem de se se fellit: tantum enim pulueris sulfurei, tam
 in usum maiorum tormentorum, (quæ uulgo bōbardæ ap-
 pellantur) quam minorum, quæ sclopetæ dicuntur fieri
 iussit, quantum septem annis summo labore, ac diligētia
 multorum artificū opera parari poterat. Nulla ad litus
 Patani lapidicina fuit, nulla officina ferraria usq̄, quæ
 non globis lapideis, ac ferreis perstreperet. Bombarda-
 rios, Sagittariosq̄ Caninos, ac Maluares magno nume-
 ro habuit: arma, quibus corpora proteguntur, galeas,
 thoracas, loricas, aliaq̄ huius generis ad ea, quæ in arma-
 mentarijs erant, tanta copia adiecit, ut uetus apparatus
 præ hoc perexiguus uideretur. Galearum forma perso-
 næ instar caput, collum, totamq̄ faciem operit. Ade-
 rat etiam operarum uis ingens, ac singulorum uelut col-
 legiorum magistri, qui cuniculis extruendis, castris metā-
 dis, & aggeribus protrudendis, ualloq̄ iaciendo operam
 nauarent: qui machinas, omne q̄ tormentorū genus fabri-
 carent, promouerent, statuerent, & in quem opus esset
 locum obuenterent. Tanti apparatus in unum locum con-
 tracti species oculis obiecta facile unius arcis expugna-
 tionem omnibus spondebat. Interea ne nostri, qui in Cam-
 baia per multiuersabantur, hæc in se comparari suspica-
 rentur, metus belli a rege Patani prætedebatur: cum quo
 non sibi bene conuenire Mamundus simulabat. Itaq̄ ne-
 quando

quando ab eo ex improviso inuadi posset, hæc in præoptu habere, hos esse opulenti regis thesauros, arma quæ aurum magnorum regnorum uerius opes esse. A deo quæ hæc simulatio processit, ut hostes quotidie expectari crederentur: nec id commentum à gentis moribus abhorrebat, cuius reges inter se perpetuo intestinis odijs dissident. Hic igitur rumor de rege Patani seminatus, & multorum sermone continuatus, omnem ex animis nostrorum suspicionem exemerat. & quo magis animi a cogitatione belli auerterentur, Coius Sofur, qui bonam temporis partem Surratæ agebat, prætorem, quem gubernatorem uulgo appellant, cæterosque, quos poterat Lusitanorum duces omni officiorum genere prosequeretur, sibique conciliabat: nostrisque omnibus plurima, nec obscura beneuolentiæ signa ostendebat. Interea callidus, & subdolus animus hominis semper uelut in insidijs uigilabat, ut omnia nostrorum consilia explorata haberet, uires, opesque pernosceret. nec illum quicquam eorum latebat, quæ nosse sua interesse existimabat: qui arcibus præessent duces, quantum cuique militum, qui commeatus, quis armorum apparatus multos, seorsum, ac sæpe percontando perdidicit. nec id adeo difficile erat: quippe cum callidissimo hostis amicitia, ac beneuolentiæ obtentu ita simplicibus, et candidis nostrorum ingenijs obrepisset, ut nihil eum celerent. eoque minus sibi ab eo præcauebant, quod pacem non minus ex usu terræ Cabaia, quam suo esse existimarent. Nec

me hic tenere possum, quin illarum gētium taciturnitatē,
 ac silentium uehementer admirer, ac laudē: a quibus nihil
 eorum extorqueri potest, quæ contineri, suppressiq; oportere
 arbitrātur. ac ne illa quidem produnt, quæ omnibus
 aperta, & cognita sunt. alijs tu quidem aut signis, aut cō
 iecturis rē cognoscas oportet: ab illis nūquā quicquā pote
 ris exculpere. quod illorum silentium utinam Christiani
 homines potius æmulentur, quam admirentur. Quis non
 monstri prope simile putet cum septimū iam annū bellū ap
 parari sūmo studio, & ardore audierit, nec intanta diuer
 sarū nationum colluue cōsilia belli unquā euulgata esse.
 Cæteris igitur ad ōnes belli usus satis, ut uidebatur, præ
 paratis optimū uisum est, regum exterorū animos denuo
 tētare: missi passim legati, & ad eos potissimū reges, qui
 maritimæ oræ præsunt, in qua nostri arces, ac præsidia
 habent, regesq; non paucos uectigales: ad Breamalucum
 in Bassaimo (hic regi Cambaiæ paret) ad Breamalucū
 in Chaullo. ad Dialcanem in Goa: cæterosq; qui ad orā
 Maladari adiacent, literæ in hanc fere sententiam mis
 sæ. Sibi Lusitanos hostes infestissimos in animo esse fini
 bus suis expellere. ex uniuersa quoq; India minimo negotio
 extrudi posse, uelint modo officio suo non deesse. statim
 ubi rupta fædera, bellumq; inchoatum audierint, singuli
 præsidia uicina aggrediātur, alienigenasq; paucos, qui
 aut occultis insidijs, aut bello nefario aliena occuparūt,
 undiq;

undiq; simul oppugnent: prætorem regis Lusitanicæ ubiq; simul circūstrepēte belli terrore, tot diuersis locis, tātoq; dissitis interuallo opem ferre non posse: eiusq; copias tā exiguas esse, ut diuisæ facile debilitari, frangiq; possint. orat, atq; obtestatur, ut tāta occasiōe arrepta fædisimū seruitutis iugū à ceruicibus excutiāt. quid enim non modo fædius, sed etiam miserius esse, quam tot uiros fortes, & qui perpetuo in summa libertate uixerint, paucis hominibus exteris, quibus cum nec moribus, nec legibus, nec lingua conuenirent uectigales esse: & quod omnium esset indignissimum, nouas religiones, nouas ceremonias neglecto pristino numinis cultu inuehi? Cuius contemptum omnium rerum perturbatio necessario sequeretur. Apud hos reges, & si nonnihil literis profecturum se sperabat, non tamen in illorum auxilijs tantum spei ponebat, ut non & mediterraneos sollicitaret. Tantū nomē Lusitanum terroris barbaris facit. Hi reges hoc solo nomine nobis infesi q; Christum colamus partim milite, partim pecunia eum iuuerunt. Prætere a Coius sofar in sinū Arabicū (uulgo angustias Mecha uocant) ad propinquum quēdam suum magnam auri, & argenti uim, literasq; misit, uti turcas, Arabas, Abeßines, ex Asabebo, Suaca, & Iuda, quæ prouinciæ intra sinum sunt, extra uero ex Adena, uicinisq; regnis fortissimum quemq; militē ad se mittendū curaret. quod ille summo studio, diligentiaq; non inuitus

perfe

perfecit. Id robur exercitus fuit. at reges, qui orā ma-
 ris Indici tenēt, tamet si sua sponte a nobis deficere cupie-
 bant, literisq; regis Cambaiæ mouebantur, belli tamen
 alieni euentum expectare decreuerunt: amicos, inimicosq;
 pro fortuna partium habituri. Omnibus igitur rebus ad
 bellum compartais, Rex Cambaiæ Sofarem potissimū
 elegit, quē summæ rerum præficeret. nam præter opes in-
 gentes, summāq; rei militaris peritiam, in eo uno homine
 par tanto imperio administrando autoritas inesse uide-
 batur: ac nostrorum mores, & instituta optime crede-
 batur callere. Rex præterea non cessabat pollicita-
 tionibus animum hominis incendere: in præsentia se
 Diu illi ciuitatem opulentissimam dono dare: maiorem
 in futurum præmiorū spem facit, si nostros ex arce extur-
 baret. Sofar accepto imperio tormēta, cōmeatus, arma,
 cæteraq; belli instrumēta ī loca maxime idonea, nostrosq;
 præsidio propinqua contrahit, tirones ducibus externis,
 & ueteranis militibus exercēdos distribuit. Belli gerēdi
 principiū in hyemē differt: cuius initium sub illo cælo ad
 Cal. Aprilis est. hac enī ratiōe satis prouisū uidebatur
 ne a prætore nostro. qui Goæ (ea uelut india regna est)
 plurimū habitat, ibiq; conuētus agit, auxilia mitterentur.
 Nam sex integris mensibus hybernis mare tēpestatibus
 clausum non sine maximo periculo nauigatur: facile per id
 tēpus arcem expugnari posse credebatur. Arci tum præ-
 b erat

erat. Ioannes Mascarena Vir genere, factisq; clarus,
 magno rei militaris usu: aderat & in periculis obeundis
 animi magnitudo, & in præcauedis insidijs prouidentia,
 & in militū animis tractādis prudentia, ut nullam bene
 gerēdæ rei spē ex temeritate, aut segnitie ducis hostes sibi
 promitterent. Sed uix ducentos tū milites habebat quorū
 uirtuti non solū illius arcis, sed totius Indiæ defensio, sa
 lusq; initebatur. Sofar ergo, quem nihil eorū quæ apud no
 stros agerētur latebat, & si instante hyeme maturādum
 uidebat, tamen ut eadem simulatione qua hæctenus usus
 fuerat, belli cōsilia quoad posset occultaret, literas bene
 uolentiæ plenas in hanc fere sententiam ad Mascarenam
 scribit. Dium sibi d' rege Cambaiæ donatum. se eo breui
 uenturum, eoq; libentius, quod bonam spem haberet, ami
 citiā iam inceptam mutuis ex propinquo officijs arctius
 coituram. sibi in animo esse ciuitatem alioqui nobilem, &
 opulētam augere, amplificareq; rebus omnibus: uelle eam
 munire commeatibus, & uiris fortibus: non quod de bello
 quicquam cogitet: sed nunquam melius pacem conseruari,
 quā belli instrumētis. orare ne secus de se cogitet si mun
 regium magni æstimare uideatur. ex opulenta, celebriq;
 ciuitate maiora emolumenta posse capi, quam ex inope,
 & deserta. deniq; se, & quæcunq; chara haberet deuo
 uere, omniaq; dira sibi imprecari, nisi regis Lusitanorum
 causa, cuius maiestatis conseruandæ se studiosum asseue
 rabat

rabat, mallet ciuitatem nobilitare, quam sua, se fælicē,
 ac beatum, cui nunc demum contigiſſet, quod tam diu, ac
 tantopere optauerat, ut eius conſuetudine libere frui poſ-
 ſet. Orare ne animum ſyncerum, ac beneuolum aſperne-
 tur. Bello igitur ut ipſi uidebatur, ſatis cōmode diſſimu-
 lato, magnam hominum turbam cōmeatus in urbem infer-
 re iubet. hos ſtatim ſecutus circiter finem menſis Martij
 præfectus aliquot cohortiū turchicarū. Is & ſi haud du-
 bia iam imminentis belli indicia palam erumperent, quoad
 poteſt tamen rem præclare diſſimulat, nuntijs literis q̄ ad
 Mascarennā uelut amicum miſſis. Ille, ut erat animi per-
 ſpicax, & ad omnes hoſtium conatus ſemper intētus, ſta-
 tim fraudem præſenſit. & quamquam manifeſtis indicijs
 bellum apparari palā eſſet, tres exploratores, qui hoſtiū
 mores, & linguam callerent, in ea oppida dimiſit, in qui-
 bus rex fere uerſari ſolet, hi rebus diligēter inueſtigatis,
 hoſtiumq̄ conſilijs plæne exploratis, cum uiderent cur-
 ribus bellica tormenta, cæterumq̄ apparatus Inangen,
 Surrat eſſe inuehi, omnia militari tumultu p̄ſtrepere, ōni
 ope bellum parari renuntiarunt. Quibus rebus excitatus
 Mascarenna non oſcitāter de ſumma rerum cogitandum
 ratus, iubet quā primū architectos omnes, fabrosq̄, &
 Cæteros uarij generis opifices, qui uicina domicilia habe-
 bant, in arcem ingredi: omnia tabulata, tigna, trabes,
 malos q̄ nauium ūtro ferri. Interea ineūte Aprili alia mi-
b ij   lituum

litum manus a Sofare missa in urbē ingreditur. is pacis simulandæ finis fuit. horum enim militum petulantia, & cōtumelijs omnis prorsus ex animis sublata est dubitatio. Iam Mascarenā rebus necessarijs pro temporis angustia prouiderat. rei frumentariæ in primis cura habita. Orizæ magnā copiam, nam ea loco panis Indi utuntur, aliosq; cōmeatus, quæcunq; deniq; arci tutandæ idonea uidebātur, quoad fieri potuit, diligēter cōparauit. Mercatoribusq; Lusitanis, qui uxores ibi duxerant, imperauit, uti quam quisq; posset maximā cōmeatuū uim in arcem aduehi curaret. Sterilitatem imminentem causabatur, periculosam utique præsidijs annonæ caritatem: ærarum regium iam exinanitū: æquum esse unumquensq; pro facultatibus priuata pecunia regem ad tempus iuua re: se id ipsum perlibenter facturum, mutuoq; accepta pecunia cōmeatus aucturum: quod ab omnibus sedulo, ac liberaliter prouisum est: nec tam liberaliter tamen, quam & frumentum, & carnes, piscesq; deficerent. Nam cū Dienses ciues intellexerunt aliunde coemi, comparariq; non posse, necessaria suppeditare recusarunt, circiter ducenti milites, ut diximus, in arce inuenti sunt, cæteri cum exoluendis stipendijs pecunia in ærario minime suppeteret, in alias regiones passim dilapsi sunt. & hos qui remanserant, Mascarenna multis iam antea beneficijs de uinctos illa ueterum meritorum gratia potius, quam pecunia

cunia retinebat. Iam literas ad Ioānem Castrum Indiæ prætorem, & ad Bassaimi, & Chauli præfectos summa diligentia miserat: uti quamprimū auxilia mittēda curēt: rem, nisi breui subuentū sit, fore in maximo periculo. Rebus igitur pro præsentī copia quātum prouideri poterat, paratis, cum iam Sofar, cum reliquis copijs urbi appropinquaret, cum paucis illis præsidiarijs se ad bellum parat: quod in Sofaris aduentum modo dilatatum uidebatur. Decima octaua Aprilis die Sofar ingenti multitudine stipatus, summa ciuium exultatione uelut triumphans Diu ingreditur. Aderat unā Rumican filius, quē machinis, tormentisq; bellicis rex præfecerat. Sequebatur præter militarem turbam, ingēs alia colluies, supra triginta millia hominum sine armis baiuli, & calones, ac rerum bellicarum uilioribus ministerijs tantum utiles. sed robur totius exercitus Turcæ erāt, quinq; millia selectissimorum militum: e quibus quadringenti sclopetarij. Cū his copijs ubi Sofar in regiam uenit, Mascarenam arcis præfectum de aduentu suo certiore facit. eadē fere denunciari iubet, quæ antea literis mandauerat. Mascarenna uicissim, & si minime ignorabat, quo animo hæc dicerentur, temporī tamen seruiens, per Symonem Feum earum cōtrouersiarum iudicem, quæ de portorio oriūtur aduētum gratulatur, quē Sofar perhumaniter accepit, summā erga nostros bencuolentiam uultu, uerbisq; præferens,

rens, præfecto eum renuntiare iubet, se nihil magis habere in uotis, quam ut pax perpetua inter suos ciues, Lusitanosq; coalesceret, & conseruaretur id ut succedat ex sententia, magnum in eo momentum esse, si firma, rataq; permanerent, quæ inter regem, & Garciam Noronnam pro regem Indiæ cõuenerant: ibi diserte cautum esse, ut inter arcem, oppidumq; murus cõderetur: quæ res neutris damnosa uideretur futura. hæc, ut mandata erant, renuntiata Mascarena ad concilium retulit, una omnium sententia fuit, ne rumpendi fæderis occasionem præbuisse uiderentur, ut tabulas, quibus pacta, & conuenta continebantur, ad Sofarem mitterent: se omnibus quæ ibi cautæ essent perpetuo staturos: ac ne latum quidem unguem: ab his, quæ pepegerant recessuros. Ita regi suo placere ab eoque diligenter ipsis imperatum, ut omnia uti scripta essent adamussim seruarentur. si murus ille, uti cautum est procul ab arce ædificetur, se non modo eos non morari, sed quam possent opem laturos. uerum si ad eum locum ædificare pararet, à quo Emanuel Sousa cognomento Sepulveda illos iam antea opus aggressos deturbauerat, id se minime passuros. ad hunc nuntium homo animi impotens bene dissimulatum ad eum diem odium prodit: tabulas minutim conserpit: Simonem Feum, qui eas attulerat, comprehendere iubet: duosq; milites Lusitanos, qui forte fortuna iuxta arcem inambulabat, arreptos in uincula conijcit. toto enim

enim superiore triduo mittendis uliro, citroq; nūtijs nihil aliud moliebatur, quā ut ex nostris q̄ plurimos pacis ostē tatae fiducia incauti⁹ agentes exciperet. quod nisi Mascarenā diu ante prouidisset, ea res in multorum uertisset perniciē. Pace igitur ut dictū est, a Sofare turbata, uiolatis q̄sæderibus, in oppidorepēte tumultus exoritur, ac trepidatio. ad arma ab omnibus partibus conclamatur. ductor quidam manipularum e gente Braminum, (sunt qui Brachmanas putāt), cū expedita militū manu primus aduolat: sclopetisq; & omni missiliū genere in arcem iaculando aperte iam bellum exorditur. Fit maximus undiq; aliorum concursus. Sed antequam ad oppugnationem aggrediar, pauca de situ arcis prius dicenda uidentur. Ea in præaltæ rupis tenui uelut lingua procurrat: duabus partibus flumine, ac mari alluitur. Tertiam, qua urbē spectat, fossa ingens, ac murus, septēq; turres modicis interuallis muniunt: quæ fere omnes a diuorum nominibus nuncupatæ sunt. In fluminis ostio medio fere alueo rupes prominet: ea quoq; a nostris imposita turri ita munita est, ut fauces amnis hostibus infestas, nostris tutas reddat. nam inter arcem, ac turrim nauibus nostris statio est: sed tum demū onerandis, aut exonerandis cōmoda, quam diu æstu non reciprocante mare tranquillum est, alterum præsidij latus mare habet uadosum, aut in certis gurgitibus præaltū, equiti, peditiq; & nauibus

iuxta

*iuxta imperuium. Arcem igitur uel natura loci, uel muni-
 mentis undiq; tutam aggressi ab ea parte, quæ ad urbem
 uersa est, qua sola adiri poterat, oppugnare incipiunt: ea
 potissimū regione, qua ad oppidum Mahometanorum,
 quod illi Rumeum appellant, itur. Ibi enim tumulus loco
 cæteris magis edito, ad iactū fere sclopetæ assurgit, ex
 quo pars maior arcis apparet eo in loco, a. n. 15. 46. uicesi-
 mo primo Aprilis die, biduo ante eū diē in quē forte in-
 ciderat memoria, ac celebratio mortis Christi, ubi primū
 illuxit, magna nostrorū admiratione turris apparuit,
 noctis unius opus: lapidibus non calce, bitumine ue coa-
 gmentatis, sed temere in cumulum congestis, nisi quod
 maceræ instar frontes exæquauerant, ingentes gossipij
 sarcinas pro pinnis obijciunt: quibus tecti, a tormentis no-
 strorum prope tuti erant. ab hac turri uelut arce altera
 nostram arcem maxime infestabant. præfectus uero Lu-
 sitanus quantum in re subita poterat, omnibus circūspe-
 ctis, turres suis tuendas distribuit ut quisq; fortitudine,
 ac prudētia præstabat, locis unde plus periculi erat, præ-
 ficit. Iacobæā turrim, quæ olim a Rumeis condita fuit,
 Ioanni Almeida, alteram ei propinquā Alfonso Bo-
 nifacio cōmittit: Thomæam turrim magnitudine, ac pul-
 chritudine cæteris magis conspicuam Ludouico Sousa
 tradit: eam uerò, quæ in sphaeristerium prospicit Anto-
 nius Freirus tueri iussus. Georgianam quæ nouæ portæ
 iminent*

imminet. Antonio Passannæ uetus propugnaculū, quod magnitudine cum eo quod ad portā rupis ædificatum est non est comparandū, Ioanni Vuicino. maius autem illud alterum propugnaculū Antonio Rodrico: qui fortiter, strenueq; dimicando ibi cecidit, credidit. Fernandū Caruallū turri, quæ in æstuario fluminis sita est, præesse iussit ei triginta milites dati. Turribus omnibus in hūc modū distributis, ac militibus in eas pro præsentī copia diuisis, reliquam manū sibi seruat uelut in subsidijs, cū qua quocūq; res posceret, ad repētina pericula occurreret. Verū antequā dimisit, præfectus paucis pro tēpore eos allocutus est. Se non illis ducem datum, sed Christum imortalem, & omnipotentem deum. tanti ducis fiducia bene de uictoria sperandum esse, qui nullo milite, nullis armis, sed solo ipso nutu, non modo exercitum illum: sed omnes mortalium uires posset superare: omnes hac spe, fiduciaq; pugnare oportere, ut diuinitus sibi auxilia non putent de futura: Sese uero iam animo præsagire uictoriā, quam pro certa habeat. Quod autē sibi nonnulli forte persuadent commodius, & ad salutem tutius, id ego inquit, non modo foedum, & flagitiosum, sed longe omnium perniciosissimū reor. Quanto enim satius est gnauiter, ac strenue dimicando gloriose occumbere, quam se turpiter dedēdo tormentis lacerari: crudilissimo, foedissimoq; mortis genere obtruncari? Id unum a uobis commilitones peto, ut & reli-

gionis, cui nomen dedistis, & Lusitanorum gloria, & uestræ, maiorumq; uestrorum uirtutis uobis in mentē ueniat. Cum eo autem hoste rem esse cogitate, cui præter perpetuum Christiani nominis odium, nec fides sit in promissis, nec in uictoria modus, nec erga uictos ulla clementia. belli uero id genus esse, quod uiolat is fœderibus, cōtra omnis diuini, atq; humani iuris contēptores inuiti, ac multis, magnisq; iniurijs lacesiti suscepimus: in quo uincere gloriosum, mori certa salus est, uinci, non minus perniciosum, quā turpe, ac dedecorosum. nolite per decum immortalem quæ maiores nostri uirtute, animiq; magnitudine obtinuerunt, ignauia, torporeq; de manibus amittere: uestramq; uitā, uel falsa spe salutis, uel turpi mortis formidine, in præsentem perniciē præcipitare. Hæc Mascarenna, tametsi capiti omnium imminere ultimū discrimen uidebat, præsentis animo locutus, primus ipse labores aggreditur: primus pericula obit: militis, & imperatoris uti res, tēpusq; postulabant, officio fungitur. Reliqui cōfirmatis animis ad ultima perferenda in sua quisq; præsidia abeunt: ac statim omnes operi accincti centones, ac sarcinas in summis turribus disponunt: terram accumulānt: plena etiam dolia iuter pinnas collocant: ut minore periculo in hostem iacularentur, se q; a sclopetarū ictibus facilius protegerēt: nondū enī maioribus tormētis certabatur. Postero autē die, q̄ illa turris, cuius supra mētionem

nem

nē fecimus ab hostibus ædificata est, alia ad orientē spectans, atq; item tertio die alia, opus incredibili celeritate confectum nostris apparuit. hæc leni in collem quendā cliuo ascendebant: eadem omnes materia, & muniendi genere, & forma extructæ: Stationes, speculatoresq; ad eas custodiendas dispositi: qui & muros ferirēt, & arcem uerxarēt. Hoc opus, ut dixi, cæteraq; de nocte summa cura, ac labore expediebant: interdium autem ab opere cessabatur. nostri enim, si quem de die munientem, aut aliquid operis molientem conspicati erant, idoneis locis dispositi aut interimebant, aut male mulctatum dimittebant. Itaq; nox operi destinatur: diem uero cætera turba reficiēdis corporibus, milites oppugnationi dabant. & quo facilius nostrorum paucitatem multis simul obeundis fatigarent, pluribus simul locis inuadere statuunt. Erat in statione nauis Indica ingenti magnitudine, anchoris, retinaculisq; alligata. hæc omni bellico apparatu instruunt: turres in ea cōplures excitāt: amphoras, aliaq; uasa pice, ac sulphure plena, hastas, sagittasq; ignitas præparant: machināq; eo altitudinis erigūt, ut turrim, quā in mari sitā diximus, æquaret: ut cum æstus ex oceano relaberetur, potestatemq; nauigādi faceret, eam turri admouerēt, nostrosq; milites æquato iā certamine, igni, tormētisq; submouerēt, ac cōpugnaculis propellerent: ita facilem, peruiumq; sibi aduū fore, superante præsertim multitudine: quippe cū trigintā

solū turri tutā dæ milites adhibitos scirēt: quos opprimere
 difficile nō esset: Atq; hac uia mari nostris ītercluso fa-
 cilē sibi de reliqua arce uictoriam promittebāt. Nostri
 cū ē sūmis turribus tātum huius machinæ molē crescere
 cernerēt, ad præfectū perferūt. is id quod erat facile cō-
 iiciens, duas Catures, ita enim leuia quædā nauigia ap-
 pellant, quæ remis uelocissime agantur, parari iussit,
 Remigibus Guzuratibus uinctis, nec enim qui munus il-
 lud obirent alij aderant: uiginti milites Lusitanimposi-
 ti, Iacomo Lciteo oræ marinæ circa Diū præfecto pa-
 rere iussi. ac iam omni apparatu ad incendium faciendū
 comportato nocte intempesta soluunt, & flumen ingre ssi
 ita cursū moderantur, ut quam minimo remorum sono per-
 silentium applicent. ignem in funiculis latentem, ne ful-
 gor eos proderet, sub uola manus occultāt. nec tamen ex-
 cubias fallere potuerunt. Nam Sofar cum præfecti no-
 stri summā uigilantiam semper suspectam haberet, atq;
 omnia quæ in nostros machinaretur, in suorum perniciem
 uerti cerneret, neq; ullum tã occultum suum esse cōsiliū,
 cui non Mascarenna multo antea occurreret, ad omnes
 arcis aditus uigilias idoneis locis collocauerat. Nauis autē
 siue quia tam longe ab arce aberat, ut clam nostris ædifi-
 cari posse existimaretur, siue quia nostros non putabat
 cōmissuros, ut pauci in tam manifestum periculum se con-
 iecerent, præsertim cum nulla ab illis ad eum excursio in-
 munit

muniētes tentata esset, ut in tuto incustodita erat. Sofar igitur cum iam forte circumiret uigilias, primus Catures animaduertit, ac tintinabulo signum dari iubet: sclopetarūq; sonitu militem excitari. Ingens hominum multitudo undiq; accurrit magno passim tumultu, ac trepidatione: cum semisomnes, ac in tenebris sibi occursantes nō intelligerent cui rei signū datum esset. uerum ubi nauiculas uiderunt, toto litore clamor oritur: passim discurretes sclopetas exonerant: atq; omni missilium genere nostros petunt. nostri tanto uebementius festinare, remiges hortari, quanta maxima possunt celeritate per medios sclopetarum globos præsenti animo euadunt: & ad nauē, quæ non longe a regia in anchoris stabat, applicāt. Sulphuris amphoras, aliaq; incendiolorum fomenta ingerunt. ibi res inopinata omnium animos nouitate miraculi attortos pene consternauit. nauis enim cum summo omniū stupore contumax aduersus incendiū illæsa permansit. id inceptum ubi frustra uiderunt, se mutuo cohortati in nauē aliquot insiliūt: anchoralia incidunt: funes in Catures cōijciunt. ac remulco in id spacium quod inter arcem ac turrim est, machinam pertrahunt. Ibi hostium inspicentium summo cum dolore, & indignatione eam comburunt. Tantus eius incensæ fulgor terra, mariq; late reluxit, ut per aliquot noctis horas, usum diei præberet. Hæc res hostibus spem omnē ademit maritimæ oppugnationis. in hoc
tam

A
numinis
 tam audaci, ac prope temerario incepto si quando alias,
 manifesta uis apparuit. nam cum pauci per tantā hostiū
 multitudinem, ubi nullum incidere uanum telum posset,
 irent, ac redirent, unus tantum e nostris leui, nec admo-
 dum periculoso uulnere sauciatus est: tribus igitur ut di-
 ctum est, turribus totidem noctibus ædificatis, magno co-
 natu reliquum opus festinant: murum ab ipsis turribus ad
 mare usq; magni laboris opus producere conantur: gossi-
 pij sarcinas, doliq; terræ plena superimponunt: quibus te-
 ctis nostros tuto ferire possent. Eius operis cōtinuādi ma-
 gnam eis facultatem id præbuit, quod in arce pulueris
 sulphurei octoginta duntaxat doliola erant: quæ uix men-
 sis unius spacio suffectura uidebantur, si largius ad om-
 nia periculorum momenta puluere uterentur. itaq; milites
 moniti ut parce, moderateq; consumerent: & ad tempora
 magis necessaria quantum possent, reseruarent: propte-
 rea q; obsidionem sine ulla spe auxiliij sex mensibus hyber-
 nis duraturam putabāt: quod per id tēpus, ut ante demō-
 stratum est, mare crebris tempestatibus, ac uentorum ui-
 concitatum propemodum sit in nauigabile: terrestria au-
 tem nulla expectabantur auxilia, propter uiarum diffi-
 cultates, & itinerum longitudinem. præterea reges, qui in
 teriora Indiæ loca tenent, ob diuersum religionis cultum
 nomenq; Christianum nostros grauitè oderunt. itaq; adi-
 tus copijs nostris intercudūt: & omnibus incōmodis per-
 secuntur.

secuntur. Cum igitur omnium rerum ea difficultas esset, accessit præterea rumor ille passim diffusus, classē Turcharū cum maximis copijs in subsidium uenturam aut proximo mense Maio, aut ad summū, Septembri. hæ enim ex Arabico sinu in Indiam nauigantibus cōmodæ sunt tempestates. Itaq; ad hæc tam periculosa tēpora puluis reseruatur: nec in impediendo opere, nisi magnis benegerēdæ rei occasionibus consumitur. Nostri enim in id modo intenti erant, ut opus impedirent. nunc sclopetarum ictibus, tormentisq; molientes submouendo, nunc extructa diruendo. Sed nec hac ratione multum profici poterat: q̄ hostes superante multitudine, quæ deerant ædificarent, & diruta subito restituerēt. Huiusmodi oppugnationis uelut præludijs iam mensem Aprilem, bonamq; Maij partem contriuerant. Decima octaua eius mensis die septem nauigia subito apparent: quæ remis incitata recto cursu in arcē tendebant: illis hostes omnia tormenta opponunt: cursum quoad fieri potest impediunt: obsistentibus tamen nostris in arcem excipiuntur. his præerat Fernādus Castrus, filius natu minor Ioānis Castri Indiæ prætoris. hūc plures naues sequebātur: cæteræ uētorū ui, ac tēpestatibus disiectæ Bassaimū tenuerūt. Harū septē nauiū præfecti uiri excelso loco nati, uirtuteq; insignes fuerūt: Iacobus Reinosus, Frāciscus Almeida, Petrus Lopes. Iacobus Sylua. Antonius Cūna, & Georgius Vas-

Vasconsellus quem *prætor*, antequam de oppugnatione
arcis Diësis certior fieret, duabus nauibus oram mariti-
 mã circũuehi & explorare iusserat. horum aduētus ma-
 gnã fiduciã ac prope certã uictoriæ spẽ præsidarijs fe-
 cit. Initur militũ numerus. quadringenti, & quinquaginta in
 arce fuere: õnes fere splendore nobilitatis illustres, multi
 equites, & qui in aula regia honestum locum obtinerent:
 omnes militaris disciplinæ periti, & sclopetis tractãdis
 egregie exercitati. hi in supplemētũ per turre diuisi. ea
 quæ diui Io. uocatur, quæ omnium infirmissima turris est,
Fernando Castro cum milite selectissimo custodiẽda tra-
 ditur. Cæteri ut præfecto uisum est, pro cuiusq; uirtute
 distributi. nec quemquã sui periculi respectus ad imperiũ
 detractandum cõpulis. excubiæ intentissimã cura factæ.
 singulis uigilijs quinquaginta milites, interim etiã plures
 excubabant. Hi assidue munitores iaculando infestabãt,
 nec ullum fere telum in tanta multitudine uanũ cadebat.
 & quanquã, ut ex *Iuz* arcane captiuo postea cognitũ est
 incerta illa per tenebras iaculatione magna, & prope
 incredibilis multitudo perierat, alijs assidue succedẽtib;
 opus crescebat. nec tam animũ hostibus minuit aduētus no-
 strorum, quam pertinaciam auxit. Itaq; ad copias terre-
 stres multarum nauium classẽ adijciunt, quæ orã ma-
 ritimã circumuectæ in aliquot naues longas incidunt, quæ
 a *Chaulo*, & *Bassaimo* cõmeatum in arcem comporta-
 bant.

bant. hæc, una cum uectoribus interceptæ. Interea opera circa arcem confecta erāt. Murus per hortos præfecti ductus, qua Jacobæa turris iminet, ad iactum sclopetæ ab arce distabat. Alter ex transuerso factus, hos muros ita ad arcem prope admouerant, ut nostrorum tormentorum ictus, quibus ex longinquo maior impetus, & uis est, non adeo multū illis officerent. Etiam omnis pugna prope ad manus uenerat: ne quæ quisquā aut hinc, aut illinc sine certa pernicie se ostendebat. terra, mariq; inter hos magnarum rerum conatus mensis Maius finitus est. Ineunte Iunio rex Cambaie cum nouo exercitu urbem ingreditur. Nostris, & ex hostium tumultu, & gaudio, & cōcursu numerosæ supra solitum multitudinis, id quod erat, suspicati sunt. Præfectus arcis Fernandum Caruallum, qui turrim quæ in mari sita est, tuebatur, nocte proxima exploratores emittere iubet, qui unum, aut alterum ex hostibus rapiant: e quibus, & noui gaudij causam, & cōsilia inimicorum scire posset. sex milites ad id electi, notæ fortitudinis, & audaciæ. ij in stationem uigilum proximam (ea quinquaginta hominū erat), impetu factō, unū ex his uisecum in turrim pertraxerunt: nonnullis ex suo numero amissis. Is & regis aduentum, ac belli gerendi consilia aperuit. Postridie nostri omni genere tormentorum, tubarum insuper sono quantum possunt, strepitum excitant: ac per nocturna colloquia militū inuicē probra iactantiū,

d (multi

(multi enim hostium diuturno cum nostris cōmercio Lusitanum sermonem callebāt) indicant, se regis excipiendi causa ea fecisse. eius aduentu se gaudere: ac nunc denique non cum hominū colluue, ignobiliq; turba rem sibi fore, quam hostem uocare puderet, sed cū rege, ac regio exercitu bellum legitimū, honestiorem uictoriam, ac prædæ spem certiore. Illi contra nostris uincula, supplicia, ac omnia seruitutis dedecora minari. Hæc per noctē ultro citroq; iactata. ubi illuxit: in muro, quē per uallē e regiōe turris Iacobæ duxerant, tres testudines ingentes apparuerunt, undiq; diligenter munitæ. in has basiliscos duos, spallafatum unum, & complura minora tormenta conuehant: quæ per muros disposita ita uineis tegebantur, ut hostes uelut e tuto iaculantes, omnia nobis infesta facerēt. Thomæam potissimum, & Iacobæam turres, & quod inter eas muri erat, ita crebris atq; ingentibus globis feriunt, ut ad ictus moenium cum terribili sonitu editos, omnia statim ruitura uiderentur. Huic ergo parti Mascarenæ in primis succurrēdam ducens, accurrit: aliumq; interius murum uiginti pedes latum, ex ruinis ædificiorum quæ in arce erant, obijcit. has enim necessitates iam animo ante prospiciens, plurima in arce ædificia diruerat, ut lapides, aliamq; materiam ad omnes casus opportunā haberet. Præfectus ipse cum cohorte nobilium primi manuum admovent: horum exemplum alij secuti continuatis nocte

nocte dieq; operibus, indefessis animis, ac corporibus sexto die opus perficiunt. Basiliscum unum, ac Leonē in Thomæa turri aduersus hostium castella obuertunt: omnesq; eorum conatus, quātum cōsilio prouideri poterat, frustrātur. Illi interea pertinaciter instare, muros concutere, ac pinnas detergere: etiam Thomæā turrim pene mediam diffiderant, magna nostrorum, qui intus erāt trepidatione, maiore etiam periculo: cum ad ea potissimum loca concursus fieret, quæ infirmiora uiderentur: et utriq; uelut signo dato, ad omnē ruinae sonum aduolarent: ac pari pertinacia hi ruinas defendere, illi superare contenderent, ac alij aliorum opera nouo semper aliquo cōmento turbarent. Itaque cum nostri neminem hostium sine præsenti pernicie in muris consistere paterentur, tormenta sua in fenestras arcis, per quas nostri iaculabantur, collimant: eo consilio, ut bombardarios machinas onerantes opportunos ictibus haberent. et erant hostes ea iaculandi peritia, ut quodcunque signum animo destinaissent, facile ferirent. Erat ea tormentorum uis, et magnitudo, ut tabulata à nostris ad fenestras obiecta, perfringerent, fragmentisque passim disiectis, multos uulnerarent, nonnullos occiderent, nec quicquam tutum paterentur. Igitur cum nostri multimoda arte eluderent, atque inuicem eluderentur: multique circa tormenta, ac fortissimus fere quisque, uulnerarentur.

cōmodissimū iduisum est, ut puluerē, & globos Guzarates, Bragiq; nautæ imitterent, ignemq; admouerēt: milites uero ad magis necessaria tempora se reseruarent. Cū circa Thomæā res in hoc statu essēt, ne quid usquā nostris tutum sinerent aliam oppugnandi rationem ad Jacobæam turrin tentant. Ibi enim cum extrema pars muri paulo cæteris editior esset, mortarium ingenti magnitudine admouent, qui globū octo in orbem palmorum mittebat, ac paucis diebus triginta globi in turrin iacti sunt, maiore nostrorum terrore, quā dāno: quippe qui assidue ingentem molem omnium capitibus impendentem prospicerent, quæ solo pondere, non solum corpora, ubi incidisset, cōminueret, sed ædificiorum tecta perfringeret, ac fragmentis late uolitantibus omnia circuminfecta redderet. & quinquam toto eo tempore nemo uulneratus esset, nihilominus trepidabant: cum se casu magis, quā consilio incolumes uiderent. Huius mali unum remedium fuit æque fortuitum, q; Bombardarius, homo singulari in hoc genere peritia, temere emisso telo interemptus est. huic successit alius pari fortasse nocendi animo, ac uoluntate: arte tamē, ac fortuna dispari. nā globi omnes, quos in nostros destinauerat, in sua ipsorum castra cadebant. mortario itaq; illo carere maluerūt, quam in suam abuti perniciē: nibilo tamen remissior erat oppugnatio. tanta enim omnis generis tormentorum copia muros instruxerant, tātus artificum

tificum numerus tanta erat peritia, ut neminem nostrorū
 in muris consistere pateretur. Pulvis autem sulphureus
 quo utebantur, tam purus erat, tamq̄ subtilis, ut Canis
 hærens, quod tormēti mediocris genus est, terræ doliū trā
 smitteret. Cum dies iam complures in hac parte arcis op
 pugnanda frustra consumpti essent, de alijs oppugnādis
 turribus consilium ineunt. 13. Iunij dies agebatur, cum è re
 giōe turris, cui Antonius Freirus præerat, duo Castel
 la de nocte excitata, mane conspecta sunt. in his singuli
 Basilisci erant: extra uero in proximo mortarium ingēsq̄
 aliorum uis tormentorū. Hæc omnia Diui Io. turrum spe
 ctabant: quæ, ut supra meminimus, omniū erat infirmissi
 ma, & loco, & structuræ genere: quippe ab alijs semota
 longius, & grauioribus saxis, nec optime coagmentatis
 ædificata: q̄ inter illam & Iacobæam muri erat, concu
 tere cæperunt. neq̄ alijs tamen locis cæptā oppugnatio
 nē omittunt. et ut nostrorum paucitatē pluribus simul præ
 lijs distinerēt, quatuor partibus simul aggrediuntur. accē
 debat hostiū animos Rex præsens, fortitudinis, atq̄ ig
 nauia spectator, ac testis. Nostri tãto undiq̄ circūfuso
 terrore, iam præsentis uitæ spem omnē proiecerant, & a
 lienato à periculis animo ad immortalitatis cogitationem
 toti se conuerterant: ac iam uitæ futuræ fructus animo
 percipientes, in extremū se discrimen parauerant. Vna
 res eos continebat, ne in præsentem se perniciē præcipita
 rent

rent, & arcem sua morte prodii hostibus uidebāt: ex cuius-
 incolumitate, ac tutela, omnium qui in India erant, Chri-
 stianorum salus pendeat: Itaq; cum hinc spes, hinc des-
 peratio animos accenderet, tanto ardore utriusq; partis
 concursus est, tanta contentione certatum, ut omnia supe-
 riorum dierum praelia, omnis oppugnatio, cum hac com-
 parata, leuis, ac segnis uideretur. Nullum illa die tormē-
 tum ociosum fuit. Mortarium, quod ad summum quater
 uno die exonerari solebat, septies in arcem globos misit.
 Pariq; utrinq; animorum contentione certatum est: no-
 stris nullum momentum in aduentu regis esse, ostendere
 conantibus: illis in eius oculis iam de abitu cogitantis ope-
 ram nauare cupientibus. Rex enim cum lentiorē sua spe,
 ac aliorum promissis, oppugnationē cerneret, nostrorūq;
 obstinatam ad moriendum pertinaciam: etiam timeret, ne
 quod maius facinus ex desperatione auderent, se in tutio-
 rem locum recipere decreuerat. Principes etiam aulici,
 studij, & amoris erga regem prætētū, suum occultātes
 metū, suadebant, uti rerum summæ consulere. Nō enim
 esse prudentis regis officium tam periculosis praelijs in-
 tere se. exercitu amisso alium cogi, comparariq; posse. si-
 quid regi accidisset, in eius salute non exercitū modo, sed
 uniuersum regnū periclitari. His, atq; alijs huiusmodi
 rex permotus, Iux arcanē in castris reliquit, cū Abes-
 sinum copijs, uirū, quem ut propter eximiā prudentiā in
 rebus

rebus gerendis plurimi faciebat, sic ob suauissimos mores,
 & intimam familiaritatem in primis charum habebat. Itaque
 Madabam urbem amplissimam, ac totius regni caput, se re-
 cepit: ut hinc militem, pecuniam, comestum, ac cetera,
 quae usus belli postulat, suppeditaret. Iam hostes omissa
 spe arcis per uim capiendae, operibus expugnare contem-
 dunt: aggeres ita nostris muris admouent, ut tormenta no-
 stris inutilia redderent. Ante Thomaeam ad scopu-
 lam iactum, lapidum congestu, arborumque ramis, magno
 conatu turrin aedificant. quod opus, cum nostri impedire
 non possent, in imensam altitudinem breui excreuit: adeo,
 ut arcem prope adaequaret. Ea res uelut oppressos coer-
 cuit & a libero per arcem discursu maxime continuit.
 Erat enim haec omnium turrin longe fortissima: quam no-
 stri a uirentibus arborum ramis Ramosam appellarunt.
 Ab ea utrinque muri brachia ad mare perducta. & iam
 aliud immensi laboris opus dies, noctesque intenti inchoa-
 uerant, ut Iacobaeam turrin, fossasque eius muro, & ca-
 stellis includerent. Mascarenam cum unum pugnandi ge-
 nus uideret superesse in operibus impediendis, tormenta
 in alium, atque alium subinde locum transferrebat, unde hostes
 maxime infestari posse credebat. & quia, ut ante dictum
 est, noctes in opere hostes consumebant, ut nostros in tene-
 bris facilius laterent. ferrea caedelabra, magnamque uim
 lampadum ingentium passim disponit: e quibus lumen
 late

late refusum, & castra, & opera, & omnium hostium conatus ueluti interdium nostris ostendebat. hac ratione opus haecenus impediatur, ut è baiulis, ac uilibus operis magna multitudo conficeretur. sed hac iactura hostes non magnopere mouebantur. abiecta enim, miseraq; illa mancipia nullo uitæ, mortisq; respectu fustibus propellebant: ac si remissius opus facere uiderentur, ferro plerunq; scæiebant. illi tanquam pecora in medio trucidati, nostros, suosq; iuxta timebant: ac metu suppliciorum, & uitæ tædio plerunq; se telis obijciebant. Inter hæc, mensis Iunius efluxerat: nostrosq; magis uires, quam animi defecerant. nullus præteribat dies, qui non paulatim exiguam manû carpendo imminueret. indigenæ uero, aliaq; seruitia, quibus in tormentis promouendis, ruinis murorû obstruendis, aut cuniculis agendis utebantur, pene ad unû perierant: aut ab hostibus cæsi, dum inter præliantes uersantur, aut morbis, quos ex continuato labore, ac perui-gilijs contraxerant, consumpti. Turris cui Ant. Freirus præerat, itê altera, quæ Io. Almeida cõmissa fuerat, ut semper hostibus infestissimæ fuerunt, ita tum acerrime oppugnata. Iam bombardarij longo belli usu, ac periculis sæpe obeundis audaciores fieri, & milites diu inter tormenta uersati Bombardariorû munus obire: cum omnium rerum copia abundarêt quarum apud nos summã esse sciebant inopiam, & superante multitudine integri
fessis

fessis assidue succederent, breui sperabant arcem aut
 cōditionibus dedi, aut ui expugnari posse. Iam muros ad
 fossam perduxerant: ac e regione Thomææ turris in-
 gētes fauces patefecerant: quas ita supra texerant, ut
 per eas tuto fossas implerent. Iam e turri diui Io. pinnas
 absterferant: nec materia suppetebat, unde nouæ fierēt.
 Ipsa uero turris ita undiq; labefactata erat, ut iam iā mi-
 lites oppressura uideretur: & ramosa hostium turris ōni
 bellico apparatu istructa arcē æquabat. Aduersus hāc
 crescentem in dies perniciem Mascarenā iam animo pe-
 riculum prospiciens, non longe a sacris ædibus loco ma-
 ri uicino tumulum excitat, huic castellum imponit, ex ad-
 uerso turris ramosæ. Huc ingentē Basiliscum, qui fauces
 portus tuebatur, aliāq; magnā tormētorū copiā trāssert:
 quibus ita ramosam turrin concussit, ut & ipsa sua ruina
 custodes oppresserit, magnāq; muri partē secū traxerit.
 sic multorum dierum opus, in quo maximam uictoriæ spem
 hostes posuerāt, breui præfectus ludificatus est. Hac spe
 ergo destitutis, una ratio supere sse uidebatur, ut fossas im-
 plerēt: & per ruinas in arcē ui erūperent. A Thomææ
 turre orsi, quæ maxime tormētis lacerata erat, castella
 frequentia muro, qui fossā cōtingebat iposita, alius murus
 uiginti pedes ab hoc distans, totidem in altitudinē surgēs
 eodē perducitur: inter hos, ex transuerso alios ædificant
 flexuoso circumactu, & uelut imperuios quosdā angipor

tus: in quos si nostri irruptionem tentantes ingressi essent,
 deprehensi, errore uiarum circūuenirētur. ad oram fossæ
 uineæ frequentes maioribus trabibus factæ: superinie-
 cti rami arborum, rubiq; ac terræ ingestu omnia solida
 ta, ut aduersus ingentia saxa, ignēq; tuta essent. Ante-
 rior pars a sseribus tegebatur: qui ferreis clauis compa-
 cti, in tecti speciē, ietus a superiore loco eluderent. Su-
 periniectum aduersus sclopetarum ietus multiplex e duris-
 simis corijs tegumentum. alia uem ex tabulis structura
 ad oram fossæ acclinata: ut per tabulas in decliue promi-
 nentes saxa prouoluta, ultra mediam fossam suo impetu
 ferrentur. spatium uero inter tectum, atq; hoc tabulatū
 inferius, ita undiq; opertū erat, ut qui lapides in fossam
 mitterent, a nostris conspici nequirent. Ita undiq; satis
 prospectum uidebatur, ut operæ tuto cōmarent. Nostri
 uero, cum nec erumpere ad opera deturbanda possent,
 quippe qui turribus uix tuendis sufficerēt: & tormētōrū
 iam nullus esset usus: aliud cōmentisunt remedium. Erat
 inter duas turres, ad quas tum maxime pugnabatur, ad
 imam fossam in ipsa rupe, angusta quædam uelut crypta,
 lapidibus exterius in muri speciem obstructa, hanc nostri
 aperūt: militibusq; intrōmissis nocte, dieq; continuato la-
 bore, lapides in fossam missos abstrahūt: per manus tra-
 ditos in arcem inferunt, hostibus nihil interea sentienti-
 bus, ut qui prospicere in fossam non auderēt, nostris sc'o
 petarijs

petarijs ad omnia loca idonea dispositis: & aurium usum abstulerat strepitus materiae in fossam coniectae. Quatuor diebus, totidemque noctibus in hoc opere consumptis: cum alijs implentibus, alijs exhaurientibus fossam, mirarentur hostes cumulum non excrescere, plumbi libramento altitudinem fossae explorant: ac labores suos irritos, inanesque conatus Sofiri referunt. Ea res uehementer hominis animum perturbauit: non tam, quod praesens consilium parum successisset, quam quod nihil se in posterum machinari posse speraret, quod Mascarena non facile eluderet: neque fortitudine modo, & laborum patientia, sed consilio etiam se a Lusitanis uinci moleste ferebat. Itaque anxius animi, cum multa secum uersaret, neque quicquam eorum quae succurrebant, satis placeret, iam ingruentibus tenebris homines linguae nostrae peritos ad muros summittit, qui nostros ad praelium prouocarent: Enimuero mulierum more intra tecta conclusos solem, & puluerem pati non posse: uelut fractos delicijs, & gloriae militaris oblitos domi de sidere: non ita maiores eorum, non nuper Antonium Sylueiram ducem fortissimum bellum gessisse, sed congregiando cum hoste: non in munimentis, sed in manibus spem uictoriae gessisse: neque se tamen id militum, sed ducis proprium dedecus credere: miserari se fortunam tot uirorum fortium, qui ab homine imbelli constricti, & uincti teneamur. suae etiam

fortis pigere, cui cum tali hoste res sit, è quo uicto nullam
 gloriam speret: uictus, si modo uir a foemina uinci possit,
 in summo dedecore, & ignominia futurus esset. Hæc ab eo
 iactata, ut militem laudibus, ducẽ contumelia accēderet,
 ut se fortunæ committeret. At Mascarēna satis gna-
 rus quo hæc pertinerent, & alioqui aduersus ambitionem
 satis firmus, cum nulla in eruptionibus spes esset, suos cō-
 tinebat: ne quicquid temere aggrediendum cēsebat, eo præ-
 fertim tempore, cum minima etiam peccata in summā per-
 niciẽ possēt cōijcere uniuersos. Hac spe destitutus Sofar
 omnesque conatus suos frustra esse cernens, adeo excan-
 duit, ut præ animi impotētia in cōspectu exercitus lachry-
 mas non tenuerit: quod postea cōpertū est, ex literis Emma-
 nuelis Rodorici, qui tū Dij in uinculis erat: quas ad Io.
 Dabrcum Chaulum misit. Eo tempore fossis implendis
 hostes intēti erāt. quæ res ut dixi, cum parum succederet:
 Sofar, id quod erat, ratus materiã a nostris subduci, ipse
 murum conscēdit, ut aditus nostrorum, per quos in fossam
 cōmearent, dispiceret. & cum intentis in fossam oculis,
 uelut cogitabundus in cubitum dextræ manus inniteretur,
 bombardæ globo nequaquam in spem tantæ rei missa, ca-
 pite cum dextra manu per fractis interficitur. Hic fuit
 Coij Sofaris exitus, magni profecto imperatoris, &
 cui præter diuturnū rei militaris usum, multæ, magnæque
 uirtutes & animi, & corporis adessēt: quas omnes praua
 quædam

quædam ambitio corruperat: ac non solum suæ religionis desertorem, sed omnium Christianorū acerrimum hostē fecerat. nostris præcipue hominibus, & si sedulo dissimulabat, infensus erat, quod eos maxime spei suæ obstare uideret. Itaque sæpe illā ex eo uocē auditam ferunt, fore ut a Lusitanis occideretur. Ex repētina Sofaris cæde tantus stupor omniū animos tenuit, ut toto postea triduo uix sex sclopetæ in hostium castris auditæ fuerint: cū antea ita assiduæ tormenta obstreperent, ut nec uocis, nec aurium pene usus esset. Cum interea uelut pactis utrinque inducijs ab oppugnatione cessaretur, nostrique pro suo quisque ingenio eius rei causas coniectarent, ecce fugitiuus quidā Bramin tam læti nuntij præmiū sperans, ad nostros uenit: Sofire m narrat mortuum: in castris tumultuari: militum maiorem partē obsidionis diuturnitate fessam: duces præterea animo cōcidere, quæ omnia sua incepta eludi uiderent: eamque nostrorum hominum esse patientiam, ut in finem hyemis obsidionem facile protraherent: hæc cum totis castris passim fremerent, se existimare breui discessuros: unum esse Rumicanem Sofaris filium, qui eos moraretur. Hæc insperata lætitia animos nostrorum recreauerat, tanquam in præsentia defuncti periculis essent: cum subito bellum longe uehementius exarsit. Rumican enim Sofaris filius uiginti quinque annos natus, iam a pueritia Christiani nominis odio imbutus, domestica insuper

cala-

calamitate accensus omni arte retinere exercitum contendit, ac principio cum palam reluctando se nihil acturum speraret, obsecundando paulatim impetum illum, & consternationem sedat literas a rege expestandas suadet: neque integris uiribus, ac saluo exercitu committendum ut potius fugisse, quam discessisse uideatur. Interea ut quisque autoritate apud uulgus pollebat, eorum seorsum animos tentare: Interim apud singulos opportuna tempore dicere: interdum se circulis inserere, ac multitudinis animos omni arte tractare: patrem quidem suum magnum ducem, ac fortem uirum fuisse, sed unum tamen hominem: ex cuius uita, aut morte non modo eius exercitus, & regni Cabaia, sed totius prope orientis spes perdere, uniuersis quidem turpe, tot uero ducibus, qui in exercitu superessent, etiam contumeliosum. nec ferendum, ut tot annorum apparatus, tot mensium opera, hostibus timidissimis, ac sua iam confessione uictis sint ludibrio. Eo enim iam redactos, ut neque progredi ad conferendam manum audeant: neque latebris se ditius protegere possint. quicquid erat periculi iam exhaustum: gloriam uero perfecti belli superesse. Itaque si quando alias, nunc accerrime contendendum, ne eam e manibus dimittant. caedemque sui ducis, & commilitonum ulciscantur: de manuque sui contemptum in posterum: & libertatem a maioribus relictam posteris suis relinquunt. His, ac talibus saepe audiendis confirmati militum animi: Rumicanem
in locum

in locum demortui patris ducem creant: ac literas oportune a rege accipiunt, quibus iubebat multo acrius oppugnationi insistere: neque pecuniam, neque comestum defuturum: se propediem novum militem in supplementum exercitus missurum: prerogativam suffragii militaris de Romicane confirmat. Igitur magno militum studio celebratis exequiis Sofaris, maiore quam unquam antea contentione ad opus reditum Diruta restituumt: intermissa conuincunt: et si qua deesse uidebantur, adijciunt. Aduersus eam pariem muri, quam maxime labefactauerant, frequentiora fiunt castella: ut inimicum sibi auxilio facilius esse possent, et pluribus tormentis murum citius diruant. Aduersus haec, in turri Diui Iohannis duo Cameli oppositi, qui extrasuerso opera, quae ad Thomaeam fiebant deturbarent. Eo enim tota uis hostium incubuit: ac ruinis turris Ramosae duo castella erigunt. Eo comportati duo Basilisci, duo cameli, tres sphaerae. et iam his tormentis, quae in turre Diui Iohannis erant, omnem ad nocendum uiam obseperant: et turri cui Anfraxus praerat, propemodum totam diruerant: fossasque circa Thomaeam assidue implebant. nostrorum uero militum caesi non pauci: Caeteri aut uulnerati, aut morbis ex assidua fatigatione continuati laboris languidi, uix arma ferre posse praefectus tot malis undique circumuentus unam tuendam arcis spem habebat, si auxilia a praetore accepisset. Itaque ad eum scribit, quanta in difficultate uersetur. Quantaque celeritate

celeritate opus esset. & ne forte, quia prætor longius
 aberat, id seruum auxilium rebus perditis superueniret, li-
 teras ad præfectos præsidiorum in Bassaimo, Chaulo,
 cæterisque maritimis oppidis, quæ nostro imperio paræt
 mittit. cum his mandatis Ioānes Coellus ad Hieronymū
 Menesū, & Ant. Sousam speculatoria nauicula uehi
 iussus: inde a Chaulo terrestri itinere (nam mare hyber-
 nis tempestatibus imperuium erat) penetrare. Isdem fe-
 re diebus quatuor millia Rumeorum, Abissinūq; a rege
 Cambaiæ missa, magno reliqui exercitus gaudio, tormē-
 torum strepitu, tubarumq; sono excepti. Ea res nō modo
 spem uictoriæ auxit, sed studia, & contentionem in ope-
 re faciundo accendit. præter calones, & baiulos merce-
 narios, undiq; ex oppidis uicinis uulgi promiscui coacta
 turba, quæ materiam fossis implendis comportaret. Ea,
 ne sua multitudine munia confunderentur, diuisa: ac alij
 alijs ad signum tintinabuli succedere iussi: nunquā inter-
 misso labore nostros uigilijs maxime fatigāt. Ex hac tur-
 ba, cum plurimi occiderentur, nunquā fere aberrātibus
 in tanta multitudine nostrorum telis, cæsi pro rudere, in
 fossam prouoluuntur: ac rursus alia iniecta materia o-
 periebuntur. ita cæsum multitudinem exercitum latebat.
 Nostri quanquā subtrahendæ materiæ non sufficerent,
 tanta tamē erat amplitudo, & altitudo fossæ, ut omnia
 ligna in eas iniecta uelut profunda uoragine hausta mini-

me celeriter pro spe hostium cumulus cresceret. Itaque
brachia murorum, & aggerem, quem tanto labore per
duxerant, eodem deiciunt: arboresque undique conuectas, ac
præcipue palmas, quarum earegio feracissima est. Et iam
trabibus aditum occultum nostrorum in fossam obstruxe
rant. Itaque nullo impediante opus paulatim crescebat. bre
uique fossam implessent, nisi præfectus animaduerso mate
riam magna ex parte ligneam esse, atque incendio oppor
tunam, tria dolia pice, sulphureque plena in fossam conie
cisset: atque imisso igne ingens late incendium excitasset.
Aduersus hæc hostes uelut id quod euenit ueriti, amphoras
fictiles aqua plenas ingerunt: quibus fractis aqua effusa
magis flammam quam incendium restinxit. nam cum in materia
uiridi conceptus semel ignis pertinacius hæreret, paululum
aqua iniectu sedatus uehementius exarsit: atque ingentem
cumulum, qui iam fossæ altitudinem pene æquauerat,
subito in puluerem redegit: qui ita subsedit, ut restincto
igne uix tanti laboris, ac operis tandiu continuati uestigia
apparerent. Neque segnius tamem eo danno accepto in pro
posito persistunt: unamque spem uictoriæ in fossis implendis
positam existimant. Igitur totam mercenariorum manum,
quæ multitudine pene incredibili erat, cogunt: ac distribu
tos in certos ordines terram, lapides, & quicquid occur
reret, præ se agere iubent: iamque ad oram fossæ ea moles
promota erat. sed ueriti ne quod prius euenit, accideret:

f

nouam

nouã excogitant machinam: equos uocant, trabes ingētes
 inter se cōpactas multiplici ordine coriorū tegūt. sub his
 tuti aggerem promouent. deinde ubi eorum altitudinem
 terra æquasset, alios, atq; alios super aggerem nostris
 obijciunt: & quo minus opus impediretur, ex omnibus op
 portunis locis ita tormenta uitonabant, ut omnem pro
 spectum nostris adimerēt, nisi si quem flāma inter fumū
 emicans dedisset. Sed præfectum non tam consiliū de im
 plendis fossis perterrebat, q̄ occulta consilia metuebat:
 ad quæ dissimulāda hæc uelut oculorum ludibria obiecta
 essent. una succurrebat nocendi ratio, ne cuniculis sub ter
 rā ductis, turres, ac murum subruerent. Itaq; in incertos
 huius periculi euentus, transuersos cuniculos in arce agit:
 quæ res ei magno postea fuit usui: nam dū acriter ad fos
 sas pugnatur, ac materia iterū, atq; iterū iniecta, super
 infuso igne incēditur, hostes ex seruis transfugis certio
 res facti quāta paucitas esset nostrorū, simul ut pluribus
 locis pugnantes distinerēt, simul ut tentarēt, an intāto tu
 multu fallere possent, cuniculos in arcē agunt: ac iam ad
 fossam transuersam ad turrin Diui Thomæ peruenerāt:
 non nullosq; è uigilibus in cautos oppresserunt. Sed cum
 aliorum concursu retro essent reiecti, maiora tormēta in
 cuniculū cōportāt: ac fundamenta turris labefactare co
 nātur. id quoq; ubi parū processit, denuo ad fossas redeūt
 quæ cum iā propemodū plenæ essent, ingemes nauū ma
 los

los ad murū applicāt: quibus scalarū loco usi, in summū nituntur. Nostri uero & si tædas, stuppā, picēq; & quicquid ignē facile concipit, in eos mitterēt, tanta tamē subcuntiiū fuit pertinacia, ut in ultimum discrimē eodie uētū esset, nisi Mascarena uelut huic malo prospiciēs intramurū semidirutū aggerē excitasset, e cuius area quadragita milites propugnare possēt. huic propugnaculo Antonius Passāna præesse iussus, quam prius ipse tenebat p̄ximæ turris præfecto reliquit: quod is cum satis magnam militum manū ad uigilias obeundas haberet, utrāq; tueri ad tempus posse uideretur. Præterea Antonius Rodericus è turri, quæ in portu est, cū suo milite ad Fernādū Castrum trāsit, qui locum omnium infirmissimū, ac maxime suspectū tuebatur: neq; a mari quicquā periculi timebant, cū nullæ hostium copiae maritimæ in propinquo essent. Ita omnium curæ, atq; animi utrinq; in turres, & fossas uersi, a quibus hostes nō solū terrore ignis repulsi, sed longioribus hastis pleriq; deiecti, & iā uano incepto fatigati in castra redeūt: ac dies aliquot reficiēdis uirib; tradunt. Interea Simonē Feum de nocte pertrahūt, unde facillime a nostris ex uoce agnosci posset. Agnitus igitur continuo cum colloquium expeteret, & se conditiones pacis afferre affirmaret: ubi præfectus aduenit, ut ab hoste edoctus erat, admonet, ut statum reruū suarum animaduertēt: murum diuātum, turres laceras, ac pene

captas esse, quibus amissis reliqua arx de fēdi nō posset:
 nihilo tamen minus Rumicanem, si arcem dedant, incolu-
 miatē omnibus polliceri: naues insuper benigne daturū,
 quibus Chaulum ad suos, aut si quo alio velint, trāsporta-
 rētur: monere igitur, ut sibi in tempore consulāt: ne ue eas
 conditiones recusent, quibus fortasse posterius cum uti cu-
 perent non liceret. Miscarena ad ea mandata nihil res-
 pōdet. Simoni, atq; alijs qui eum aduxerant, ni subito dis-
 cedant, minatur. Rumicani renunciari iubet, nullam sibi
 cum hominibus perfidissimis pacem fore, quos prope diem
 aut mortuos, aut captos se uisurū speraret. ad hanc uocē
 hostes omnia tormenta, quæ in eum locum iam pridem in-
 tēta habebant, soluūt. id enim colloquium petiuerant, nō
 tam spe quicquam transigendi, quam q̄ nostros agnita Si-
 monis uoce: ad eam partem muri frequentes concursuros
 existimauerāt. Verum res eorum spem longe fefellit. duo
 enim ē nostris soli desiderati sunt. Simō uero statim ē cōs-
 pectū nostrorū suductus est. Postridie inclinato iā in ues-
 perum die, delecti & toto exercitu, quos Rumican corpo-
 rum uelocitate, & armorū leuitate aptissimos ad id ratus
 est. Hi duabus fere horis ante solis occasum turrē Diui
 Io. aggreditūur: quæ quanq̄ a Fernādo Castro impigre
 defenderetur, tanta tamē pertinacia ascendere cōtēdūt,
 ut iam pene ancipiti prælio ad manus uentū e sset. nostri
 non minus periculo, quam pudēre moti se mutuo exhortā-

tes impetum faciunt: ac triginta primos, qui iam ascende-
 rant, è summo præcipitant: alios in scalis bærentes lon-
 gioribus hastis deturbant: ac deturbatos saxis, et igni su-
 peringesto obruuūt, eum habuit exitum eius diei oppugna-
 tio: hostiūq; temeritas castigata est, qui facile de nostris
 uictoriam sibi promiserant, quos & paucos esse scirent,
 & morbis, ac laboribus fessos. sed cum eos redintegratis
 uiribus ferociores cõperissent, omissis scalis redeū iterū
 ad tormenta: magis inopia melioris cõsilij, & ut nostros
 laboribus conficerent, quam q̄ ad summā belli proficere
 putarent. Aliquot tamen e nostris fragmentis saxorū
 uulnerati: unus tātum amissus. Ex eo tēpore cum uigilijs
 obeundis per singulas turres, ut antea assueuerant, pau-
 citas non sufficeret, excogitatum, ut communes excubiæ
 inter binas turres uigilarent: gradusq; facti, per quos in sū-
 mum murum euaderēt, eatenus, ut eius fastigiū capitibus
 æquarent: hastæ longiores datæ, quibus aggerem defen-
 derent. alij ad turrium latera obseruabant: nam interio-
 rem partem hostes igne iniecto infestam reddebant. Cū
 enim semel, atq; iterum apertam uim infelicitè experti
 essent, occulte accedentes ollas ignitas, ac uaria missilium
 genera, quibus adhæret ignis, in turrim imittebant. In-
 terdum simulato impetu in aliam, atq; aliam partem insul-
 tabant: ut nostros ad tuendum accurrentes, tormentis ad
 id dispositis exciperent. Tanta tamen miliuū fuit constā-
 tia

tia, & in periculis obeundis animi magnitudo, ut neq; do-
 lo educi, neq; ui expelli, neq; periculo absterri a loco
 sibi cōmisso potuerint. adeoq; infimi generis homines alio-
 rum uirtutem uel æquabant, uel æmulabantur, ut pleriq;
 ambusti ignibus, aut uulneribus confecti nec cōmilitonū
 admonitu, nec ducum imperio adducerentur, ut saluti sue
 consulerent. Iam supra centum & quinquaginta ex no-
 stris aut cæsi erant, aut ita uulnerati, ut exigua spe ui-
 tæ animā traherent: plurimi morbo, uniuersi laboribus,
 & uigilijs confecti: nemo tamen omniū inuentus est, qui
 se excusaret, quominus suum obiret munus. Iam duorum
 Io. ac Thomæ turres, & quod inter eas muri est, hostes
 aut diruerant, aut ita labefactauerant, ut per eas erū-
 pere se posse existimarent. Itaq; in eam partē, tota belli
 moles inclinauerat: omniū utriusq; partis animis ad has
 turres oppugnandas, & defendendas conuersis, in turri
 quæ portus fauces seruat, Fernandus Caruallus inten-
 tissimas habebat excubias: ex ea enim uelut specula ma-
 gna pars urbis cerni poterat. Igitur pridie Diui Iac.
 qui dies uicesimus quartus est Iulij, animaduersum est, om-
 nes uias facibus collucere: magnosq; cætus templa ingre-
 dientiū, et egredientium passim uagari: audiebantur etiā
 canentiū uoces uelut lamentis, precibusq; mixtæ, obsecra-
 tionūq; ritus, quales ad eum usq; diē nullas audierant.
 Mascarenā hac de re certior factus, omniū turriū præ-
 fectos

fectos admonet, ut suos in armis paratos habeant, hostē q̄
quam primū expectent: haud dubie supplicationes illas
eo fieri, q̄ omnibus uiribus collectis in sūmā dimicationē
se parent: nobis tamen eo maiorem ac certiorē spem esse
debere, quanto ueriores cultu Deum promerere studem⁹:
illis uero suas preces, peruersumq̄ sacrorū ritum, quo
numinis maiestatem offendant, in ipsorum perniciem uer-
surum: hinc etiam de uictoria bene ominari, q̄ Iacobi
potissimū festo nos aggredierentur, quē diuū Lusitani, ac
tota Hispania præcipuo quodā honore prosequitur: cu-
iusq̄ noīe aduersus Christiani nominis hostes pugnaturi
p̄te ssera fere utūtur. Nostri cū his admonitiōibus dimissi
ad discrimē se ultimū parauerāt, cū hostes paulo āte lucē
aciē struūt: ac nostros incautos opprimi posse rati, sūmo
silētio ad urbē ducunt. Eorū aduētū uexilla, incerta etiā
dū luce cōspecta, p̄diderūt, unūq̄ in primis, qd̄ in lōgissi-
ma hasta Mahometē pictū habebat, cuius uelut ductu ui-
ctoriā sibi pollicebātur. His igitur animaduersis clamor
ex oībus turribus se mutuo exhortantiū tollitur: ab hosti-
bus, qui iam se nō posse fallere uidebāt, maior redditur.
Vix signū in arce tintinabulo datū erat, ut ab oībus par-
tibus ad oīa intenti essent, cum iā ad manus uentū est: ac
alijs conscēdētibus, alijs subeūtes e superiore loco, igni,
ferro ac saxis ōniq̄ telorū genere detrudētib⁹, acerrime
pugnatur. circa turri Io. ac Thomæ maxima belli moles
ingruit

ingruit: quæ circiter sex millibus hostiū oppugnabantur. Mascarena cum expedita manu quocunque clamor uocabat, subsidia submittit: ubi maius aliquod discrimen iminebat, ipse obuiam ibat: nec ullum boni miluis, aut ducis eo die munus prætermisit. Contra hostiū duces, suos admonere paucitatis nostrorum, suæ multitudinis, neque cum hominibus iam rem esse, sed uerius cum hominum simulacris, uulneribus, uigilijs, fame, morboque confectis. ad extremū sacramenti memores esse debere: cum nuper in templis coniurassent, se non nisi uictores in castra redituros: præsentem hoc ipso Mahomete, quem suæ quisque fortitudinis, aut ignauiae, iurisiurandi seruati, aut uiolati nunc testem, mox ultorem habituri essent. Omnium igitur ad hunc diem oppugnationū hæc fuit acerrima: cum spes, desperatio, uetus odium recenti iracumulatum omnium animos uarie uersarent: cum in illius diei euentu India regnū positum utraq; pars arbitraretur. milites ubi muri decrāt frequentes conglobati se hostibus obijciebant: e locis superioribus ignibus passim coniectis hostem deterrent. Cū in ea re fere nostri unicum præsidium positum putarent, paulum abfuit, quin summā perniciem attulisset. uenti enim sub auroram acrior uis coorta flammam, fumūque in nostrorum ora inferebat: adeoque omnia repentina nube inuoluit, ut nec quid hostes molirentur cernerēt, nec suos prope agnoscerent. & cum sulphuris odore in-

cluso

recluso spiritu uix honeste moriendi locus superesse uide-
retur, statim præter omniū spem secuta cum serenitate
trāquillitas. Hæres a nostris in religionem uersa animos
addidit. itaq; renouato impetu se mutuo cohortati, hostes
denuo deturbāt. Et iā mutuo cōspectu reddito, tātus iter
turriū præfectos, eorumq; milites ex æmulatione ardor
cohortus est, ut nisi ratio cōmunis salutis potius quā suæ
singulos tenuisset, eruptione pugnatū esset. Thomæ enī
turri præerat Ludouicus Sousa cum cohorte nobilium
adolescentium: proximam Diuī Ioān. turrim prætoris
filius Fernan. Castrus tuebatur. horum uterq; cum con-
tenderet, ut penes se hostis fugati gloria esset, cum ma-
gna hostium clade, multisq; suorum uulneribus uterq; præ-
clarum uirtutis suæ specimen edidit. Egregiam quoq; eo-
die operā nauant An Passana: qui ex aggere, quē tue-
batur, ita hostes infestauit, ut eum locum, quem ob humi-
litem muri semidiruti facilimū aditu sperauerāt, magis
etiam quā turres ipsas uitarēt. multi circa eum locū uulne-
rati: supra trecētos sclopetis interfecti. Interea dū hæc
circa turres geruntur, inopinata calamitate, unde minime
expectauerant, pene omnes circumuenti sunt. Erat pro-
pe Jacobæā turrim rupes quædam satis ardua: is locus,
quia natura satis tutus uidebatur, minus quam cætera
munitus erat. Mascarenna tamen, quia suspectum babe-
bat, modicum in ea præsidium collocauit: sed cum circa

alias turres omnia cōfuso tumultu, ut in nocturno praelio personarent, milites ad clamorem suorū uelut signo dato exciti relicta rupe occurrunt: hostes uero ad omnia intēti relabente aestu in mare per uada pene iam sicca manū circūmittunt: hi omnia spe sua opportuniora nacti, rupē custodijs nudatam alij alios subleuātes, conscendunt: ac sicubi locus opportunior erat, scalis admotis in arcē penetrant, & iam dubia adhuc luce in proxima rupe aedificia aequae etiam deserta ingrediuntur: ac uelut iam omnia suae potestatis essēt, etiā ad praedā uertūtur. ex his unus mulierē in aedícula nactus, trepidā, ac pene exanimatam metu, bono animo esse iubet: cultellum petit, quo sclopetā ut uidebatur impeditā purgaret, ac si quid pecuniae haberet, rogat: illa animo recollecto benigne omnia pollicetur, ac uelut id ipsum, quod pollicita erat, factura interiorē domus partem ingressa, per posticum elabatur: ac uicinam quandam mulierem nomine compellans arcem captam, ac omnia plena hostium esse clamat. ad hāc uocē excita alia ē proximo mulier animi plane uirilīs, hastam arripit, ac pro foribus stans hostes intra domū cohibet, ac totum angiportum aliquandiu tuetur. Interea Mascarenna tam trepido nuncio accepto, cum parua manu, quā circa se ad omnes casus paratam habebat accurrit: omnia plena hostium uidet: mulieres tantum complures adesse, quae tenebris, & locis cognitis adiutae tumultu uerius, quam

quam praelio eos remorentur. Aduentu igitur praefecti ingenti clamore, qui speciẽ maioris turbæ faceret, a mulieribus sublato concurritur. qui in rupe erāt, statim praecipitatur: cæteri per uicos passim uagi, ac locis ignotis impediti obtruncantur: interim ab alia parte nõ minus tumultuose affertur, hostes iam irrupisse tãta multitudine ut necesse sit e turribus accersiri subsidia. Mascarenã uero: siue q̄ ex uano timore eum nuncium ortum existimaret, siue quantũ periculi esset, si turres suis praesidijs nudentur perspiciens, cum sua cohorte illuc aduolat, unde periculũ nũciabatur. sed cum id uanum comperisset, unde uenerat regressus iterum hostes per rupẽ ascendentes cõperit: nã siue eũ digressum senserant, siue rarefcentibus tenebris loca magis explorata sibi rati, resũpta audacia rursus ascenderāt, ac rursus aduentu praefecti deterriti cum magna strage repelluntur. triginta circiter, qui in unum locũ se conglobauerāt ad unum omnes cæsi: qui per domos ab initio praedæ cupiditate dilapsi erāt, passim a feminis, ac promiscua turba iugulantur. hæc fere dubijs tenebris gesta. Iam dies exorta hominum, & armorum stragem ostendebat. Minor itaq; trepidatio, sed pugna nihilo remissior in meridiem usque protẽditur: quo tempore cum hostes multa conati, undique cum magna cæde reiecti, fessi in castra se recipissẽt nostri praeter suam & hostium spem, ex hac clade incolumes ad uota

& supplicia uerſt, gratias primum deo agunt, cuius nu-
 mimi, ac potentiae, non ſuis uiribus & conſilijs uictoriã
 de hoſte, arcem ſeruata, ſuamq; incolumitatẽ acceptã
 referunt. Deinde in toto numero uirinq; caſorum, compe-
 riunt e ſuis ſeptem tantum amiſſos: circiter quadraginta
 uulneratos. hoſtium ſupra mille in foſſis, ac turriũ ruinis
 inuenti: intra arcem uero cum tam anguſtus eſſet aſcẽſus
 ut uix bini penetrare poſſent, trecenti qui ingreſſi erant
 omnes ad unum caſi: quos ex habitu & genere armorum
 facile apparebat ex ſelectiſſima iuuentute fuiſſe, qui ea
 nocte, quæ oppugnationem præceſſit, in templis coniura-
 uerãt, ſe niſi uictores in caſtra non redituros. In his etiã
 unus ex Iuz arcanibus eſt inuentus: ita enim uocantur
 qui potentia ac nobilitate cæteros præcellũt. ſupra mille
 & quingenti ex hoſtibus uulnerati: magna pars flãmibus
 ambuſti, miſerabili etiã noſtris ſpectaculo. capta ſigna
 militaria complura, in his etiã Mabometis, cuius ſupra
 meminimus, imago. omnia fumo, ac fuligine fædata, &
 flãmibus ſemiuſta. funus deinde occiſorum magno militari
 ſtudio celebratum. Milites pro cuiusq; uirtute a præfe-
 cto laudati, & ad cætera perferẽda confirmati. foemi-
 narum uero, quæ complures in arce erant, cum toto obſi-
 dionis tempore, tum hoc præcipue die uirtus euituit. nam
 cũ antea non ſolum ea, quæ propriè ad earum curã exi-
 ſtimant pertinere, ſedulo feciſſent, ſed lapides ac terrã
 quo

quo opus esset ferrēt, cuniculis faciendis & aggeribus
 struendis militarem laborem iuuarent, tela in muros cō
 portarent, uulnera obligarent, & grotos curarent: eo ue
 ro die alienato a periculis animo, & uelut sexus oblita,
 contineri non poterant, quo minus inter pugnantes uersa
 rentur, ac belli partem sicubi, opus esset, cū uiris capes
 ferent: & cum plerisque inter ministrandum uiri aut propin
 qui uulnerati occurrerent, nullam earum aut luctus dome
 sticus, aut terroris species oculis obiecta ab opere deter
 ruit. Secundum hanc pugnam nostris spes facta est, ho
 stem tanta repulsum clade, aut soluturum obsidionem,
 aut per aliquot dies quieturum. Contra Indios, quos
 paucos esse sciebant, partim caesos, partim sauciatos cū
 putarent, instandum rati, nec ullum respirandi tempus
 dandum: nouum Mahometis simulacrū magis horribili q̄
 antea specie hastæ affigunt. Caput erat ingēs: capilli ad
 cubiti longitudinem in humeros demissi simulacrum ope
 riabant. Ad hoc rursus coniuratione facta, uigesimo se
 ptimo die Iulij arcem denuo oppugnare aggressi. sed cū
 nostros spe sua paratiores inuenissent, lenius in muros
 subibant: ac nisi principes, qui agmen cogebant, ultimos
 protruderent, ac regredientibus minitarentur, in castra
 statim reuersuri uidebantur. nam cum primi, qui ascende
 rant deiecti essent: magnusq̄ ollarum ignitarum nume
 rus esset infusus: ibi miserabilis facies oculis obiecta est

Indi

Indi enim fere omnes aut gossipio, aut lino ad uestē utuntur. Ignis itaq; de super imissus: cum in ea uelut fomenta incendiij incidisset, flāma statim per totos cuneos peruagata, late relucebat, tanta celeritate, ut momento temporis corpora cute nudata, aut undiq; ita pendente, uelut in lora concisa esset, oculis exustis, orisq; specie amissa, deformes trunci ingentē horrorem cernentibus afferrēt: nec quisquā in tanta calamitate ne contagio corripere-
 tur, opē afferre auderet. Quibus uero ignis inhaeserat, uelut cæci, & amentes, cū nec arma detrahere possent, nec flāmā restinguere, præcipites quo impetus ferebat, nullo sui, aut hostium respectu procurrebant. Nostris uero ab igne lōge minus erat periculi, quod pāno fere lanceo uestiebātur: manusq; chirothecis, femora, ac tibias ocreis e corio munierant: ut & ignem ipsi tractare, & ab hoste coniectum excipere, sine magna pernicie possent. Sed cū iam ad id genus uestis, coria nō suppetere, multis iam tegumentis igne corruptis: nullus enim fere dies abibat, quin supra ducentas amphoras sulphuris, hostes in arcem immitterēt: Mascarenna tapeta preciosissima e pellibus inauratis, in eū usum per manipulos distribuit. ablatere præterea duobus tormentis camelo, & sphaera magna strages edita. Ea enim tormenta ita cōmode posita erāt, ut nihil aduersus corū uim obijci posset. Itaq; hostes undiq; male habiti a nostris, trecentis amissis, pluribus

bus etiam saucijs, in castra redeunt. nostrorum per pauci
 uulnerati, nemo occisus. Hæc fere ad Thomæ ac Ioã.
 turres gesta: in quas tota belli moles se inclinauerat. In-
 terea tamē ab nulla parte neq; ab hostibus, neq; a nostris
 cessatum. Nam & fossa turris Jacobææ impleri cæpta
 erat: & castella ad operas tuendum passim erecta: & in
 medio ardore pugne admota muris testudo: & sub ea mi-
 lites omni genere ferramentorum ad id instructi murum
 diruunt. hi statim ubi animaduersi sunt, cum magna cæ-
 de submoventur: ad opera disturbanda tormenta locis cõ-
 modis disposita, alia pro turre Jacobæa, alia pro Tho-
 mæa: aduersusq; mortarium ingens, cum magno numero
 minorum tormentorum oppositum: in quibus cum parum
 momenti uideretur, rursus ad solitas artes uersi, frequẽ-
 tiora castella, maioresq; aggeres excitant: quibus prote-
 sti per omne id tempus fossas implebant: neq; ulli toto
 oppugnationis tempore nostris molestiores fuerunt, quã
 trãsfugæ Christiani. & primi lacescebant, & uehemen-
 tissime instabant, & ad perseuerandũ hortabantur: neq;
 quemquã eorum aut patriæ respectus, aut religionis, cul-
 tusq; pristini, quem ipsi se abiicisse, nisi si quando Turcis
 gratificari uolunt negant, ut uel ad nostros redirent, uel
 hostiũ consilia indicarent cõmouebant: quin quotiescunq;
 colloquendi facultas erat, oĩa tẽtabãt, ut nos ad deditiõis
 cõditiones ptraherẽt: nostris enĩ uires præsentis fractas,

& de

et debilitatas esse, auxilij spem præcisam, sibi in castris
 fortissimum adesse exercitum, a tergo regnum opulentis-
 simum, unde milites & cōmeatum quoties opus esset, libe-
 re assumunt: Iuxta arcanem per humanum, ac facile esse, ac
 facile ab eo impetrari posse, ut si se statim dedant, omnes
 incolumes dimittat: nec sua pertinacia animū natura mē-
 tem exacerbat. Nostri contra hominum sceleratorū per-
 fidiā execrari: qui corpus & animū ita lucro addixisset,
 ut exiguæ mercedis gratia utrūq; perditum irent. In præ-
 sentia poenas, quæ ab hostibus exigi possunt minari: in po-
 sterum æterna illis supplicia expectanda æquissimo dei iu-
 dicio, cuius auspicijs certam sibi victoriam prope diē pol-
 licerentur. Dum hæc ad Dium geruntur, postridie quā
 asperrima illa oppugnatio coepta est, lembus appellit a
 Bassaimo. nouem erant in eo milites lectissimi, qui maio-
 ris auxilij spem faciebant, sed tardioris multo, quā res
 tanta postulabat: literis nimirum ad prætorem terrestri-
 bus itineribus Goam perlati, quod mare hyberno syde-
 re tum maxime tumidum, imperuium esset. Huius nauic-
 ulæ aduentus quantū nostrorum animos spe recreauit,
 tantum labores ac pericula auxit. Nam hostes cum per
 exploratores, quos in maritima ora collocatos habebāt,
 certiores facti essent, milites plusq; mille a prætore mis-
 sos in Bassaimo hyemare: ac mare uiderēt minus tempe-
 stuosum per aliquod dies fuisse, quā quisquā hybernis

mensibus in illis regionibus meminisset: & nauiculam illā cum maxima nostrorum gratulatione & gaudio exceptam sensissent: proculdubio sibi persuadent, auxilia non longe abesse. itaq; quanquam sæpe magna clade reiecti essent, denuo rem tentandam censent: ac maiore quā unquam antea conatu, circa meridiem, quod tempus in calidis maxime regionibus quieti dari solet, quā occultissime possunt ordines explicant: ac partito labore, ab omnibus simul partibus impetum faciunt, tanta celeritate, ut prius pene in muris conspecti sint, quā quisquā ueniētes sensisset. subito ad arma conclamatum. Primum impetū stationes, quæ in excubijs erant, exceperunt. reliqui tā tumultuose accurrunt, tantoq; ardore se in confertissimos inferunt, ut qui ascenderant, ad unū omnes interempti sint. Repētina enim illa trepidatio, ita ulimidi discriminis cogitatione, omnium animos perfudit: ut suæ salutis imemores, uelut in certam se perniciē conijcerent! Ac prima impressione primis coercitis, qui sequebantur minime retardati, siue q; suos intra arcē pugnare crederēt, siue quod ad hanc uelut ultimā oppugnationē animos obstinauerant, alios alijs impellentibus in summa nituntur. Nostri sedata trepidatione, ad solitas artes uertuntur: ignes deuoluunt: sclopetis multos conficiunt: ac maioribus globis extransuerso missis scalas una cum hominibus deijciunt. In hac pugna omnia fere eadem fuerunt, quæ in

superioribus: iam notis inter se artibus, nisi quod hostes ma-
 iore quam unquam antea pertinacia contēdisent, festinātes
 finem bello imponere ante aduentū auxiliorum: et nostri
 omni alia spe sublata, aut uincendum aut moriendum sci-
 rent. Et quemadmodum eisdem artibus et animis, quibus
 antea, pugnatum est: sic idem pugnae fuit euentus. Hostes
 inferendis accipiendisque uulneribus fessi, sub occasum so-
 lis se recipiunt, circiter mille suorum amissis: quorum ma-
 gna pars in primo congressu ceciderat. Haec pugna om-
 nē spem hostibus ademit arcis per uim capiendae. et tamē
 quam pro certo haberēt, nostra auxilia non procul abesse, tor-
 menta omnia colligunt, certi discedere, si subsidia ad no-
 stros in tempore uenissent. Obsidio tamē interim cōtinua-
 ta. et cum iam rumor de aduentu praetoris paulatim euanes-
 ceret: ad cuniculos extruēdos, ne quid intentatū relinque-
 rēt cōuersi. Interea in arcē ad ultimū malorū uentū erat,
 foris bello, intus fame grassante: ad tamēque rerū omnium
 uentū erat inopiā, ut frumentū quadragies multiplicato
 precio ueniret, gallina decem aureis uenderetur: nec tāto
 proposito precio, inueniretur tamē qui uenderet: nisi si quis
 suo se uictu necessario defraudās, saucijs aut morbo labo-
 rantibus id daret. et qui acceperant non emptū, sed do-
 natū interpretabātur. Iam muriū feliūque carne passim ues-
 cebātur. quid quid herbarū aut radicū usquā erat, sine dis-
 crimine in uictus usum cōuersū. His malis patientia mili-

tum uicta: & qui ad eū diē tam obedienter imperata fecerant, sæpe de erūpendo consilia inierūt: Quā uicæ spe proiecta, dū aliquid uiriū ad pugna superesset, in hostiū potissimū castris morerentur. Verum Mascarena uarie animos tractando, eos consolabatur, nunc spe auxiliij propinqui, nunc hostiū cōfessione, qui desperata uictoria, de fuga quotidie cogitarēt: neq; se ī mora futurū, quominus cum eis erumperet, nisi morte eorum arcē, & una cū arce quicquid in India præsidiorū Lusitani tenerēt, prodi uideret. Accessit his malis illa difficultas: q; puluis bōbardic⁹ deficere ceperat, adeoq; parce suppetebat unde fieret, ut uix in singulos dies parari posset quātū unitormēto sufficeret: et āphoræ igni sulphureo in hostes mittendo cōmuniutæ erat: neq; ollæ supererāt aut usui domestico aut pulueri excoquendo. In hunc usum a Mascarena excogitatū, ut bini imbrices cōponerētur, suppletis bitumine cōmissuris. ita paululū pulueris in usum quotidianū cōficiebatur. Interea hostes dies noctesq; in cuniculis excauandis cōtinuabāt, quos in turrim. D. Io. direxerāt: q; ea infirmissima omniū esset, & ad id maximē opportuna. Erat enim sita parti super rupē: parti inueterere fossa, q; arcē ābiebat, cū ei præerat Ant. Sylueira. Emanuel Sousa qui illi successu, turres deiectas à fundamētis, firmiores q; antea instaurauit: fossa q; latiori inclusit. cū ad Ioānis turri ueniū est, cætera ut erāt, reliquit: ueteris tantū fossæ partiē noua īclusit. Id cū hostes animaduertissēt,

omnes suos conatus eo uerterunt: ad murum propinquum opera admouent: sub quibus tecti quanto maximo possunt sonitu in eam eius partem demoliuntur: alij cum ingēi fragore saxa in fossas conijciunt: omnia de industria strepitu ac tumultu complentur, ne a nostris cuniculum molientes præsentiari possent. Ita cōtinuato per aliquot dies opere, ad transversum cuniculum peruentum est, quem nostri id ipsum, quod euenit, ueriti, multo ante perfoderant. Ligneos etiam equos, altasq; complures machinas ad eam turrem opponunt: & quā proximē possunt ad muros admouent. Nostri interea bombardis machinas disturbant: dolium puluere sulphureo plenum ad exitum cuniculi, ubi cum transuerso committebatur, ut igne ac fumo hostes eo ingresso exanimarēt, obijciunt. Eisdem diebus, quibus hæc ad turrem gerebantur, Guzurates quidam ex eo genere calonum, qui seruilem in morem uerberibus ac supplicijs materiam in fossas ferre cogebantur, propius ad murum accessit, uelut uitæ tædio morti se ultro obijciens. is cum a milite inuitatus ut ascenderet, facile annisset, acceptus in arcem ad Mascarennam ducitur. quis esset & cur transfugisset, cum respondisset: de consilijs hostiū ecquid sciret rogatus, fabulam ad quam agendam missus erat, intrepide orditur: Regē Patanæ cū magnis equitum ac peditum copijs in Cambaiam descendere: hoc bi duo Moiatecanem a rege missum in castra uenisse, literasq;

rasq; ad Rumicanem attulisse, quibus iubebatur obsi-
 dione soluta, cum omni exercitu ad regnum tuendum
 uenire: iam currus ac iumenta tormentis auehendis com-
 parari: Rumicanē antequam discederet, diē statuisse,
 quo die. D. Io. turri toto exercitu admoto aggredi decre-
 uisset: a qua si per uim repulsus esset, sine mora castra
 moturum. Multa erant quæ indicis orationem confirma-
 rent: ueteres regū Cambaia, & Patanae inimicitia: &
 tormenta superioribus diebus, incertum qua de causa, a-
 mota: & lentior solito oppugnatio, uelut ad ultimi con-
 flictus euentum se præparantibus: & loci qui petebatur
 infirmitas. Et quod de Moiatecanis aduētū indicauerat,
 uerum erat: id tamen nostros cælauerat, militū quatuor
 decim millia cum eo una uenisse. Nostri igitur in eius
 diei discrimē (neq; enim lōge aberat) alacrius q̄ ad ullū
 unq̄ certamen se præparabant: q̄ pro certo putarent,
 eo die aut honesta morte, aut uictoria, malis præsentib;
 & iminentibus se liberatū iri. In id ergo tempus intenti,
 se ad dimicationē parant: cuius potestatem toties a præ-
 fecto sibi negatam, hostis iam iam facturū esset. Eo
 tempore Fernandus Castus cum febre uehementer labo-
 raret, nec admonitionibus, nec precibus, nec autoritate
 cuiusq̄ retineri potuit, quo minus partem periculi in se ca-
 pesseret: neq; ferendum existimabat, ut qui periculis alio-
 rum toties subuenerat, locum sibi proprie commissum in
 extremo

extremo discrimine desereret. Itaque animi uiribus, corporis infirmitatem dissimulans, suorum animos ad pericula subeunda hortando, præparat: rerum præclare gestarum a maioribus in India & Africa cõmemoratione accedit: parua sæpe manu hostium numerosos exercitus fusos ac fugatos: oppida capta: unumquẽque præsentium sui priuatim decoris, ac rerum per tot menses, quibus obsessi fuerunt, gestarum admonet: neminem esse omnium qui nõ eo tempore decem aut plures hostium occiderit: esse non nullos, qui totas a se cohortes extinctas merito gloriari possint: Diuinum uero præsidium cum Lusitanis in omnibus bellis semper adfuerit, in hoc non de futurum, quo nullum unquam iustioribus de causis sit susceptum: quæcunque humano consilio prouideri possent, ea præfecti sapientia ac diligentia prouisa: itaque in hoc prælio, quod ultimum futurum esset, eum quem superioribus diebus animum præstitissent, præstare debere: semperque illud secum cogitent, fortissimum quendamque tutissimum esse. Is ille adhortationibus, animos suorum sponte paratos, in expectationem cõfliktus erexerat. Et iam decimus Augusti dies aderat quem maiores nostri Diuo Laurentio consecrauerant: hostesque prælio destinarunt. Iam signa ex oppido efferri coepta: maioresque, quam ad eum diem uisæ fuerant, in armis copiam productæ: & nostri stationibus per murum dispositis, ad impetum eorum excipiendum stabant parati: cū

Indi

Indi ubi primū intra teli iactum uenerunt, uelut subito ter-
 rore percussī retro cedunt: ac iterum statim uelut turpis
 fugæ puderet, renouato impetu incurrunt: ac denuo eadē
 timoris simulatione qua antea fuerant usi, retro abeunt.
 Mascarena pro certo habens id fraude agi, ad Ferdi.
 Castrum mittit, qui admoneant: ut cum suis in tutiorem lo-
 cum se recipiat: paucos in speciem tantum pro muris re-
 linqueret: non dubium esse, quin hostis ignē cuniculis ad-
 moturus esset. Vix perlato nuntio, impetu lōge maiore
 quam antea illati, statim se trepidē recipiunt. Hec simu-
 latio eo pertinebat, ut ad turrim tuendam quam plurimos
 nostrorum contraherent. Id cum iam abunde fecisse uide-
 rentur: procul intentis in eam oculis, doli euentum expe-
 ctant. Interea ē turri Ramosa magnam ignis uim quidā
 coniecit: qui per semitam puluere sulphureo cōstratam,
 repēte in ueterem fossam, ac per eā in cuniculos puluere
 sulphureo nitroq; plenos cucurrit: ac statim incēdio late
 fusso, cū spiritus in angusto loco inclusus egredi niteretur
 turrim a fundamentis conuellit: ac partem eam, quæ ad
 fossam pertinebat, tanta ui sustulit, ac rursus libero cœ-
 lo euanesceus dimisit: ut non modo corpora hominum, sed
 saxa ingētia ruina ipsa collisa & cōminuta sint. Alte-
 ra pars quæ in rupe stabat minore impetu, sed nibilo mi-
 nore pernicie militum, corruit fragmēta enim saxorū pas-
 sim uolantia, si quos non penitus obtriuerāt, cruribus aut
 brachiis

brachijs fractis truncato in miserabilē morē corpore, semi-
 animos iter ruinas prostrauerāt. Quidā maiore uin altū
 elati, quantū pene oculi acies sequi poterat, suo pondere
 cadētes cōtriti sunt: nōnulli uelut tormēto missi in aciem
 hostium proiecti sunt: quorū morte nō contenti homines
 crudelissimi, in deformia ac trunca cadauera saeuiebant.
 Viginti quinque prāter suam & aliorum spem incolumes
 euaserunt, e quibus tres post perierunt. Cāteri ad nona-
 ginta quīque maiori ex parte nobiles clarisque orti maiori-
 bus, uario mortis genere perierūt. in his Fernādus Cas-
 trus duodeuiginti anno natus: cuius in ea adhuc aetate
 tanta fuit prudentia, & consilij maturitas: ut ea pars
 arcis unde potissimum ab hoste timebatur periculum, ei
 commissa sit: totoque obsidionis tempore ita se gessit, ut
 nullum in eo magni imperatoris munus desideraretur:
 magnumque sui desiderium apud omnes reliquit: quippe in
 cuius ingenio, si maturuisset, magnū rei Lusitanicæ præ-
 sidium esse positum credebant. Horum omnium corpora
 postea requisita, ac per noctem a mulieribus sepulta.
 Huius turris ruina (nā a fūdamētis usque sublata erat)
 late uiam hostibus in arcem patefecit: neque illi, occasioni
 tantæ rei defuerunt, iam pridem in eam spem instructi
 ac parati. Ex ijs qui calamitatē eā euaserunt, quatuor
 Lusitani uenientū hostium impetum exceperunt. cāteri
 enim aut corporibus uulneratis erant inutiles, aut animis
 attonitis

attonitis nondum sui compotes erant. Mascarenæ cum octo militibus in subsidiū uenit, Sacerdote Christi Crucifixi imaginem seu uexillum præferente: ac nunc singulos, nunc uniuersos magno clamore ad pugnam hortante eius auspicijs pugnarent, qui ut omnibus uitã daret, unus mori uoluit: cuius ductu nec de uictoria esse desperandum nec mortem timendam: eo itaq; animo certarent, ut qui superessent certamini, ad præclarã se uictoriam reseruatōs putarent: qui caderent, aditum sibi ad immortalitatẽ per mortem factum crederent. Hæc aliaq; pro loco ac tempore clamitans, accurrentibus undiq; qui prope erãt, pauci aduersus tantam multitudinem hostium pugnam aliquandiu sustinuerūt. Cæteri ex lapidibus ac materia turris prostratæ, murum in ruinis ducere incipiunt, ac terra iniecta uelut aggerem solidare: ac præter omnium expectationem ante noctem opus confectum est, omnibus in id unū conuersis: quod reliquam spem salutis in eo positã uiderent, si hunc aditum obstruxissent. prælium nox diremit: hostes in castra reuersi, magna omnium indignatione quod iam uia, in arcẽ patefacta, tãtus exercitus, cui quatuordecim milia recētium militum triduo ante accessisset tam paucos homines omnibus malis, quæ fert bellum confectos, loco depellere nequuerint. In hoc cōgressu ex Indico exercitu plus min⁹ trecēti occisi: uulnerati octigēti. aliquot è nostris inter muniendum ceciderunt: In quibus

Ioannes Chirurgus egregius: cuius mortem conspectiorē
 fecit Isabelis Maderæ uxoris constātia. Ea erat florē
 te adhuc ætate mater ex eo quatuor liberorum: ac sūma
 concordia cum viro ad eum usq; diē uixerat: cuius mortis
 cum spectatrix adesset, nō modo nō lachrymis & luctui
 se dedit, sed mulieres consolātes castigabat, & ad opus
 secum, ut redirēt iubebat. ferebant enim omnes materiam
 ad aggerem struendum, ac sibi & suis liberis, si quando
 usus posceret, eundem exitum optabāt, quo nullus possit
 esse præclarior. Ea nocte agger muro exæquatus est, gra
 dusq; facti. Hostibus quanq̄ toties depulsis, ex hac nostro
 rū calamitate animi aucti: & quoniā in primis cuniculis
 conatus illis tam fæliciter successerat: a lios in alias tur
 res perducere conantur. auxit eorum insolentiam per eos
 dem dies mare tempestatibus agitatum: quæ res omnem
 auxiliorum spē ante finem hyemis nostris ablatura uide
 batur. Igitur, omnibus iterum locis admota tormenta: ac
 maiore quam unquam antea ardore, ad oppugnationem
 reditum: eumq; aggerem in quo An. Passana præsidiū
 agitabat, demoliri conantur: murumq; aggeri iunctum tā
 ta ui feriunt, ut eius concussi sonitus nostris suspicionem
 fecerit fundamenta cuniculis tentari. hunc murū cum nul
 la ui labefactare possēt: magnā lignorum uim congerūt:
 ac struem pene muro adæquatam, supposito igni incē
 dunt: ac residente iam flāma, ut propius adiri posset, Si
 phonibus

phonibus aceto in saxa calentia immisso ea putrefaciūt. Inter hos conatus, quartodecimo augusti die, Antonius Monisius, & Gartia Roderic⁹ cognomēto Tauora, in parua uauicula cum paucis militibus appellunt: qui spe maioris propediem auxiliij omnium animos uehementer confirmarunt. Ex his enim intellectum est, Aluarum Castrum maximum natu filiorum prætoris, Franciscumq; Menestum cum quinquaginta nauibus, cum quibus paulominus mille militum esset, a Goasoluisse, nec longius quadraginta millibus a Dio abesse, ad futurosq; ubi primū per tempestates liceret. se uero non sine maximo periculo ad arcem peruenisse, dies noctesq; egerendis aquis fatigatos: fluctibus enim assidue in nauiculam irrumpētibus unum inuētum esse remedium, ut omnes in unam partem uersi, eo nauem inclinarēt, dum exhauriretur. Interea dū deflagrat ignis: ne ab ulla parte cessaretur, cuniculus in Thomæam turrim, quam murus contingebat perducitur. sed cū in trāsuersos cuniculos incidissent aditus obsepiūt: ac iniecto puluere sulfureo, ignē inferūt: et ne turri deiecta ruinæ statim, ut antea factū est, munimentis obiectis obstruerentur: suos instructos propius continent, ut statim erumpere possent. Mascarenā ubi hostem paratum ad ignem inferendum uidet: suis signum dat, ut se recipiāt. Ibi hostium nimia festinatione, ancipiti periculo pene utraq; pars afflictā est: nam cum transuersum cuniculum opere

tumultuario male obturassent magna uis flammæ fumiq; ab ea parte erupit: omniaq; intra arcē ad instar noctis densis tenebris operuit: Spiritus per eam partem libere erumpens, minus ualide turrim commouit: cuius pars, quæ labefactata fuerat, exterius prolapsa, hostium trecētos, qui propius steterant ad erumpendū intenti, ruina sua oppressit: reliqui nihil eorum clade deterriti. qua quisq; potest, in murum euadit: ac iam Thomæam turrim pene occupauerant: cum nostri, qui per tenebras cæci in pericula ruentes in murum ascenderant, iam rarefcente fumo, hostes conspicati, scopetis eos adoriūtur, ac supra ductos occidunt, reliquos deterrēt. Vna potissimū res Lusitanis fuit saluti, q; hostes paucitatem eorum ignorarent. nā cum uix centum & quinquaginta essent, qui arma ferre possent: omnes tamē idoneos locos præsidij tam commode dispositis tenebant, ut quocunq; irruptio tentata esset, alij alijs auxilium ferrent. ea res fecit, ut hostibus multitudinis speciē præberent. et quanquā rationem inire non poterant, unde tã scæua hyeme mari in nauigabili subsidiū uenisset: uenisse tamen sibi persuadebant. Igitur quamquā arx multis locis diruta esset: et quæ adhuc stabant, tormentis labefactata mox ruitura uiderentur, oppugnatione, quam sæpe frustra tentauerant omissa, quæ supererant diruere statuūt: et quando aliter non possent, tectorū ruina præsidij opprimere. Paucis ergo dieb; sacrā eadē
quæ

quæ in arce cæteris altior extabat, magna ex parte diru-
 erant: et fastigia ac tecta reliquarum ædiu deiecerant. Et
 quatenus in corpora sæuire non poterant: in hæc impotē-
 tiam suæ iræ ostendunt. Interea omnibus ad belli munera
 intentis, serui tres genere Indi siue desperata salute præ-
 sidiariorum, siue melioris fortunæ spem secuti: qua in mare
 arx spectat, per anfractus rupis mutuo conatu se iuan-
 tes, in aquam delapsi ad suos pernatarunt. qui diligenter
 interrogati, iureiurando affirmant, non plures sexaginta
 militibus in arce superesse, qui arma tractarent: cæteros
 qui tot præliis superessent, ita uulneribus ac morbis esse
 confectos, ut potius oneri sint, quam ullum momentum præ-
 liantibus adferant. Illi, ut fert natura mortalium, proni ad
 ea credenda, quæ uehementer exoptabant: et qui scirent
 magnum Lusitanorum numerum uariis bellis casibus pe-
 risset, se mutuo exhortati, in ultimum laborem parati essent,
 arcemque dirutam ac propugnatoribus uacuam inuaderent,
 in Toomæ turrim impetum faciunt. cum ibi globum circi-
 ter sexaginta militum offendissent, cætera propugnatori-
 bus uacua rati, ab alia parte irrumperere conantur. cum
 illinc quoque non minoris cohortis occursum, cum magna stra-
 ge repellerentur: in castra reuersi, iram ab re male gesta
 collectam, in fugitiuos tanquam mendaces effundunt. Ad
 opera quæ ceperant perficienda reuersi, murum igne et
 aceto putrefactum multis in locis ferro perforant: per
 ea fora-

ea foramina cōplures Indos, qui in arce seruiebant, sclo-
 petis uulnerant. hi enim ad radices muri in loco cauo, cui
 fossæ nomē erat, habitabant: uicosq; omnes adeo infestos
 fecerunt, ut nemo fere prodire in publicum, aut per arcē
 ministeria obire auderet. Aduersus id malum optimum
 Miscarēnæ uisum est, parietibus perforatis, ōnes ædes
 peruias facere: ut tecti in omnes partes commere milites
 tuto possent. Profuit ea res præcipue aduersus globos
 ex stupa & gossipio puluere oppletos: qui in tecta ac uicos
 proiecti, cum magno terrore prouoluebantur, conceptum
 iucendium late fundentes. Eodem tempore diuerso loco, ad
 Tac. turrin. magna contentione utriusq; partis certatum:
 dum nostri transuersis cuniculis Indorum cuniculos impe-
 diunt. Eo animaduerso, intersepto quod in medio erat spa-
 cio, Indi ignem subijciunt: ac turrin antea labefactatam
 ac iam pene nutantem magna ex parte diruunt. ea ruina
 sine dāno nostrorū, ac stātibus muris tota in fossam ꝑcu-
 buit: secūq; Camelū traxit: quo potiti hostes ab ea parte
 nostros uehemēter infestabāt: & admoto à nostris Came-
 lo ipsi inuicē infestati. Erat uicina turri domus, quā cæ-
 tera intactā ruina nudauerat. de ea occupāda acerrime
 pugnatū. Dū hostes, eius aditu, qui ad ipsos uersus erat.
 Lusitanos ꝑhibēt: tandē opere tumultuario, obiecto muro
 nostros excluderūt. multis utriq; uulneratis, nōnullis ex
 Indico exercitu interēptis, certamē dirēptū. Vice sūma
 cūda

sc̄da Augusti die Ludouic⁹ Mello cognomēto Mēdo
 sa et paucis interiectis diebus Eduard⁹ Menesius Comi
 tis Feiræ fili⁹, & Georgius Menesius cū octodecī militi
 bus paruis scaphis appulerūt: classē q̄ Lusitanā nūtiāt
 nō lōge abesse. Hi quia recētius aduenerāt, ad Thomæ ā
 turrim, ubi plurimū laboris erat, missi. eius maiorē partē
 hostes a regione, quā cuniculis diruerāt, ingressi tenebāt
 quos Mascarēna recēti milite fret⁹, cōtinuo deiecit. Ad
 hūc tumultū signo dato, ōnes Indorū copiæ ex urbe suis
 subsidio aduolant: ac per tres turre cōtinua ruina prostra
 tas, aut semidirutas uno tempore irrumpunt. Et quia uehe
 mens imber repente effusus usum tormētorum ademerat,
 certamen ad manus uenerat: hastisq̄ utrinq̄ pugnatum.
 multi ex nostris, sagittis sauciati: cuius teli usus Indis uul
 go est plurimus: quibus longo certamine fatigatis, ac iam
 se recipiētibus, imbre cessāte statim serenitas secuta est.
 Hanc occasionem nacti Christiani, è maioribus tor
 mētis globos in confertos ordines iaculantur. Ea res late
 stragem edidit. Hæc sub occasum solis gesta, cū per sex
 horas continuas pugnatum esset. post ridie huius diei Io
 annes Taidæus, & Franciscus Gullus, qui duobus lem
 bis cū triginta militibus aduenerant: in arcem excipiūtur,
 nec iam fere dies ullus erat, quin noua auxilia uenirent:
 quæ eo maius quam pro numero gaudium nostris affere
 bant quanto propius ad interitiū uentum erat. Magnum

etiam

etiam momentū delati cum his una nauæ attulerunt: quibus ad opera admotis, uetus miles a continuo labore non nihil recreabatur. Indis nostrorum pertinacia unā spē uictoriæ reliquam fecerat: si totam arcē funditus diruissēt. Igitur uno tēpore, diuersis locis cuniculos facere aggressi, iam ad murū peruenerant, qui Passannæ præsidium sustinebat. is immisso igne, sua ruina turrim secum traxit, sine ulla nostrorum pernicie, qui superiorum dierum calamitatibus admoniti, se in tempore receperūt intra alterū murum: quem id, quod euenerat, metuentes, interius construxerant. & hostes uelut id ipsum fore rati, tormentis iam antea dispositis, ut nostros pro ruinis muri pugnatos de improviso adorirētur, ad primum ruinæ fragorem aduersus locum iam antea animo destinatum, magnum numerum ingentium globorum fundunt. Ab nostris uero adeo nusquam cessatum est, ut eodie præfectus ipse lapides & materiam muro struendo comportauerit. Illud miraculo propius uisum: quod inter tam uarios hostis conatus, nemo Lusitanorum eo die sauciatus fuerit. Hinc repulsi, ad Thomæam turrim occupandā animū adijciūt. Primum pauci inter ruinas obrepentes, latus quod in fossam uergit, muri casu patefactum, ingrediuntur. complures cum id successisse uiderent, secuti, lapides comportāti muros pluribus locis transversos ædificant: post quos tunc cū nostris, qui reliquā partē turris tenebant, æquo Marte pugna

pugnabant: donec Basiliscus in æde sacra, qua deiectis turribus nostri loco propugnaculi utebantur, in eos uersus, eorum munitiones deiecit. Vigesimo octauo Augusti die, Aluarus Castus, & Franciscus Menesius, cum parte classis portum ingrediuntur: ac trecentos & quinquaginta milites in arcem exponunt. Cætera classis uiginti quinque nauium, ut tempestat is retro Bassaimum unde uenerat. reiecta per totum deinde Septembrẽ modo singulæ, modo plures, obseruata mitiore tempestate Diũ applicant. Hac manu recepta, ac per ea loca ubi plurimum erat periculi diuisa: & laxiore iam annona, nostri spe pleni, nõ iã quomodo se tueantur, sed qualiter hostem offendant, consultant. Tres ergo Cameli locis idoneis per muros positi, õnia circa adeo infesta hostibus fecerunt: ut nemo circa fossas prodire auderet. Inter eos utrinque spe, uiribusque satis sibi cõfidentes, Basiliscus ingens inter ruinas iacens certamem conciuuit. Hunc cũ rotis in terrã demersis, & fragmẽtis murorũ impeditis nostri ad se retrahere nequirẽt: funes alligarũt, ne hostes eum ad se pertraherent. Hoc ergo tormento strenue defenso, & hostibus cũ satis magna cæde pulsis, qui nuper aduenerant, sermones primum serunt, iam non amplius in ruinis uelitandum, neque cæco Marte in subterraneis cuniculis inuicem eludere oportere: eniũero aciem struendã, clara luce in campũ prodeundũ, manũque aperto

Marte cū hoste conserēdā: has uere Lusitanas esse artes:
 sic hostem repellendum potius, quam expectandum dum
 magis fessus, quam fugatus sua sponte decedat. Hæc ut
 cuiq; minimum erat consilij, ita maximè laudare. Accē
 debat animos præterea æmulatio: ut si penes Mascarenā
 laus defensi præsidij esset, se perfecti belli gloriam latu
 ros. Et hostes cognito per exploratores prætoris aduēiu
 castra muro circumducto communierant aduersus repen
 tinas nostrorum incursiones: quorum numerum quotidie na
 uibus appellentibus augeri uidebant. Id nostri timoris in
 dicium interpretati, iam palam in Mascarēnam probra
 iacere, ac per eum unum stare dicere, quo minus obsidio
 cum hostium clade solueretur: min. iri, si pugnae signum no
 lit dare, non de futurum in tam nobili uuentute, quē seque
 rentur: aut si reliqui pari cunctatione eam laudem negli
 gant, se uel luteū præposituros ducem, cuius auspicijs rē
 gerant. Quid enim aliud Mascarēnam esse quam unum
 hominem, cui multi adsint uirtute uel pares uel etiā fortas
 se superiores? Hanc eorum amētiā auxit pugna illa de
 basilisco, cuius supra meminimus: hoc uero flagitium esse,
 si timidi sumus hostis nō modo ad pugnam, sed ad prædā
 etiam se paret. Ita concitatis animis, ad ædes præfecti
 concurrunt: quem ubi non compererunt domi, occultari
 rati, etiam ædibus minantur. Mascarēna hoc motu audi
 to, cū Aluaro Castro & Fran. Menesio deliberat: &

cum

cum omnibus tentatis remedijs, frustra tumultum sedare
 conaretur, consensu multitudinis uelut tempestate abrep-
 tus in posterum diem, qui primus erat Septēbris præliū
 edicit: in arce præsidia relinquit, simul ne inter pugna cu-
 stodijs nudatam hostis inuaderet, simul ut si quid aduersi
 quod uehemēter timebat, accidisset: facilior nostris rece-
 ptus esset. Omnibus igitur ita ad pugnam animatis, pau-
 cis milites exhortatus, ne nimio pugnandi ardore, ac festi-
 natione, uictoriā corrūperēt: ne ue ordines relinquerēt: in
 eo solo spē esse perrūpēdi aduersus tātā hostiū multitudi-
 nē, si cōferti pugna ineant. Hæc cū præmonuisset, Al-
 uarus Castrus, Frāciscusq; Mene sius primi sub signis p-
 gressi in murū euadūt: ac iam intra castra pugnabāt, In-
 dis contra acriter se defendētibus. Qui secuti sunt cum
 murū opiniōe sua altiorē cōperissēt: re inopinata perculsi
 ibi hæserūt, id enim eos fecellerat, qđ herba, quæ ad radi-
 cē muri lætius excreuerat, ac humiliorem uideri ex arce
 prospiciētibus fecerat, pedibus ascendentiū proculcata,
 murū nudauit. hac eorū cunctatione hostes audaciores fa-
 cti, cū multos sclopetis uulnerarēt, non nullos occiderent,
 pleriq; perterriti se inter berbas occultabāt. Hos Mas-
 carēna ueris probris increpās, ac domi sediciosos, in acie
 timidos, cōmilitonū proditores appellās, se sequi ac murū
 cōscēdere iubet. Igitur rursus cōglobati īpetu renouato
 murū superāt: ac p trāsuersos aggerū an fractus frustra

Indis repugnātib; ad pontē perueniunt. Hæc dum pro castris geruntur, hostis arcem uacuā ratus superāte multitudine manum ad eam capiendam circūmittit. Id quidā e nostris conspicatus, cum parū præsidij aduersus tantā multitudinem relictum crederet, magna uoce exclamat ab hoste arcem teneri. Ad hanc uocem trepidatione per totam aciem orta, ad arcem recurritur. Mascarenā nunc singulos reprehensans, nūc ad uniuersos proclamās nihil illic esse periculi, paucos retinuit: cum quibus iterum superato muro, cum Castro Menesioq; qui primi conscēderant, se coniungere contendit. Hæc paranti, miles occurrit, qui Franciscū Menesiu, se præsentē, cæsum narrat: cadauer ab hostibus asportatū. Aluarus uero Castris saxo, cedēte ad ictū galea, grauiter uulneratus est. Hoc igitur recepto, ac reliquijs a fuga collectis Mascarenā reuertitur, pluribus uulneratis, triginta amissis. Magnū sui desiderium iu primis fecerunt Frānciscus Menesius genere & factis clarus, ac omnibus, animi magnitudine alijsq; uirtutibus charus: Franciscus Almeida, Lupus Sousa, Rodericus Fernandus, Franciscus Gulielmus. Georgius Menesius multis acceptis uulneribus modica spe uitæ, animā trahēbat. Nonius Pereira homo nobilis: Mascarenāq; i primis acceptus, acceptis ab eo ad gubernatorē literis, Goam ut cōmodius uulnera curaret, ire instituit. uerum inter nauigandum iactationem

non ferens, mortuus est, Hostes hoc successu compressã
 nostrorum temeritatẽ rati, iterum Thomæ turrim aggre-
 diuntur: nec Basiliscum modo, quem antea tentauerant
 ruptis funibus ad se pertrahunt: sed Leonẽ ac Saluagiũ
 (id quoq; genus tormenti est) in iisdem ruinis cõpertũ,
 de nostris ceperunt. Turris ægre defensa, exteriorẽ m-
 ro prolapso, interiorẽ iam procũbente, nisi Mascarenã
 interius aggerem obieciisset: qui ruẽtẽ sustineret. Interea
 hostes opus imensum, ac prope incredibile aggreffi, latũ
 fluminis alueum aggere constructo angustant: & quan-
 quã fluminis altitudine, quæ facile quinquaginta pedes
 explebat, & maris æstu reciproco opus impediretur: eo
 usq; tamen coercent: ut pöte cõsterni posset: ut ex oppi-
 do Rumeorum compendio curribus portare possent cõ-
 meatus, qui antea longo circuitu circũibãt. Eodem tẽpo-
 re alia manus cuniculos in arcem agebat: ut quæ reliqua
 erant ædificia diruerent, Id opus eo magis operatum,
 qđ rumor erat prætorem breui ad futurum, ac una cũ eo
 supra tria millia Lusitanorum. Ramican uero cũ supra
 uiginti quinq; millia militũ selectissimorũ in armis habe-
 ret tantosq; in urbe cõmeatus, tantũq; belli apparatũ,
 ut uel ipse obsidionem quãuis diuturnam pati posset, non
 tam congruere metuebat, quam ne subsidiorum aduentu ob-
 sidio arcis in longum protraheretur. Inter hæc sub finẽ
 Septembris, mixtus luctu gaudioq; nuncius ad Prætorẽ
 perfertur

perfertur: arcem quidē strenue defensam, sed multos no-
 strorum caesos: in quibus filium ipsius Fernandū Castrū.
 Ille privato dolore suppresso multa de Mascarenā, &
 militibus eius honorifice locutus, ob rē bene gestā lætus,
 ueste preciosissima indutus, equū conscendit: ac extra op-
 pidum magno comitatu progressus, de totius belli ratiōe
 cum suis aliquandiu disseruit. equo deinde ad exercitatio-
 nis militaris morem sæpius circūactō, ac libero decursu
 campi spacio confectō, magnā uultu lætitiā præferens,
 in oppidum redit. Ibi animū eius in priuato luctu tam cō-
 stantē duplex casus turbauit: & funus Nonij Pereiræ,
 quod tū ducebatur: et nūtiū de morte Frācisij Menesij.
 Iam mitescente hyeme, prætor gnarus quam celeri opus
 esset subsidio, Vascū Cunnā litora legere iubet: ac reli-
 quas ex Aluari Castri classe naues uiolentia uentorū
 dissipatas, cogere: ac Diū ducere: Mascarenā uero
 monere, ne omnino ante suum aduentū eruptionē tentet.
 ipse alias quinque naues celerrimas armat (Lusitani qui
 soli fere hoc nauigij genere utuntur, Carauellas uocāt)
 in hoc commeatus, pnluis sulphureus, globi, ollæ: scala-
 rum, omnisque generis ferramentorum magna uis imposi-
 ta. in his item milites missi: quorū quadringenti sclopeta-
 rij erāt. Eodem fere tēpore hostiū aliquot naues, quæ mi-
 litē ac uarij generis mercē e sinu Arabico ad exercitū
 uehebāt, in nostros iciderūt: e quibus aliæ Chaulū perdu-

Etæ. in ðnes nullo sexus, aut ætatis discrimine, animaduer-
 sum est. aliæ Diu pertractæ, quæ Turcicū militem ex
 Arabia uehebant, duce Coij Sofaris propinquo, cuius
 ætea meminimus. Is cū pro suo capite triginta millia ducæ
 torum offerret, plus ualuit ira, quam pecunia: eius reli-
 quorumq; capita in fluuiū proiecta, ut æstu per aduersū
 amnē relabente, in castra hostiū perferrentur. Id specta-
 culū hosti magis atrocitate rei auxit irā, quā dāno mili-
 tū, animos iminuit. Igitur proni in ulionē, in eas, quæ stæ-
 bant turre, cuniculos agunt. & quanq̄ nostri trāsuerfos
 semper obijcerēt, nō potuerūt prohibere, quominus igne
 subiecto, pars aliqua murorū dirueretur. Antonij Frei-
 ri turris, qua hostes spectabat, prostrata fossā impleue-
 rat. Ad murū igne & aceto antea solutū duo cameli ad-
 moi, per foramina eius uicos arcis infestos fecerāt. globi
 etiā in cisternā nōnulli missi, e qua sola nostris aqua sup-
 petabat. Aduersus hoc malum murus alius interius cele-
 riter obiectus: & agger excitatus, in eo Camelus, aliq; &
 aliquot tormēta posita, hostiū impetū adeo cōpresserunt:
 ut eā muri partē postea nunq̄ tentauerint. & cum iam
 arce militū plena, ollas ignitas, ut antea sæpe fecerant,
 e p̄pinquo iniicere non auderēt, trabe funibus intenta ad
 antiquum militiæ morem tormentum fabricantur: huic im-
 positas ollas ignitas intra munimenta nostra iaculan-
 tur: multoque plures quam antea muri partes cuniculis
 prostra

prostrauerant: & nostri in transfuersis cuniculis non magnū esse momentū iam sæpe experti, superante multitudine nouum interius murum per totum arcis spacium cōstruxerant, quo munimento omnibus turribus deiectis, spem habebant ad finem hyemis duci bellum posse. Hæc agentibus October mensis peractus est. Principio Nouembris subiectus ignis cuniculis non satis obturatis, ideoq; inualidus, non adeo multū dāni nostris attulit. Inter ea Prætor coacto exercitu, idoneam ad nauigandū tēpestatem nactus, Bassaimū cum classe proficiscitur. ibi paucos dies cōmorat⁹, dū copias euicinis locis expectat. Interea Emmanuelē Limā hominē notæ uirtutis, et prudentiæ, & singulari in rebus gerendis felicitate, cū paucis nauibus Surratem usq; maritimā oram exploratum mittit. multæ ab eo onerariæ captæ, quæ cōmeatus Diū ferebant. in omne genus animantium, militum ira sæuiit. Sextodecimo die cum præda ad prætorem Lima reuertitur. Iam prætor omnibus rebus ad nauigandum comparatis, magno in primis indigenarum numero coacto ad opafaciēda, Lima cū uiginti lōgis nauibus præcedere iusso, ipse cum reliqua classe uento secundo Diū tendit. Ille ut iussus erat, crebris exscēssionibus in terrā factis, orā maritimā late populatur. a Bramaluci prouincia tantum uim belli abstinuit. Is principio belli, ut supra demonstratū est, a rege Cambaiæ, cui nectigalis erat, sollicitatus
 ut Bas

ut Bassaini præsidium aggredereetur, in fide tamen nostris pacta permansit. reliqua ora maritima flāma, ferroq; uastata, in primisq; Guzaratū prouincia, quæ tota mari uicina est. quicquid nauium inuentū est, quicquid portuum aut uillarum maritimarum toto eo tractu erat, ueluti continenti incendio conflagrauit. terror etiam latius serpsit: & in interioribus cominentis locis, trepidatum. Lima his ut imperatum erat, confectis, ad Mortuorū insulā (quatuordecim millia à Dio is locus abest) ad prætorem uenit. Is cum octoginta nauium classe septimo die Nouembris eo appulerat. classem in anchoris habet in statione, unde a Dio prospici posset. Eo Mascarenā accersit, ac habito cum eo de summa belli consilio remittit. Scalæ frequentes in arce factæ, quibus ex rupe dimissis milites sine trepidatione in arcem occulte acciperentur. per has triduo expositi omnes, per auersam ab hostibus partem arcis, sine tumultu ingrediuntur. quicquid erat tormentorum per muros cōmode dispositum, in hostiū munimenta conuertitur: quibus pars muri quæ e regione arcis erat edificata, per hos dies labefactatur. Hostes iterea nostrorum consiliorū ignari, omnibus locis idoneis præsidia disponunt. ad Thomæam turrin, qua nostros erupturos putāt, intētissimas habent uigilias. ollas, picem, puluerē sulfurcum, magnā sagittarū uim, ac saxa ingentia in muros cōportāt. Partem murorum, quæ ad fluuium pertinebat

tinebat, nouis munimentis augent: tormēta maiora eo cōuehunt, ut descensum nostrorum impedirēt. totum id latus quod arcem respicit, quindecim millia militū tueri iussa. septē millia Turcarū Arabūq; et aliarū nationū, q̄ bellicosiores putātur, in frōte posita ad primū impetū excipiendum. pontē fluminis per quē ad Rumæorum oppidū itur, septingentorū præsidio obtinent. Alijs circa locis ad quæ naues appelli poterant, fossæ præaltæ factæ, ramisq; arborum ac terra leuiter contectæ. Omnibus, ut uidebatur, satis prouisis tanta in suorum uiribus erat Rumicani fiducia, ut paucitati nostrorum illuderet, & conatus uelut uanos irrideret, neq; quicq; minus expectaret, q̄ ut conserere manū secum auderent: nostris contra cū nono die Nouembris prætor in arcem uenisset, tantum gaudium fuit, ut nemo esset, qui de uictoria uelut ambigua dubitaret. Prætor hoc fere pacto suos instruxerat. in nauibus nauas tæcum, & calones, quos Goa & Bassaimo aduexerat, reliquerat. Hi iussi erāt ōnes nauiculas, quæ remigio impellerētur, complere. Indi hastas erectas tenere, remiges altera manu remū agere, altera funiculos ignitos habere: amplum illis uexillum, quod prætoris esse uideretur, datum. ita instructi, ubi signum quod cōuenerat, accepissent, iussi tympanorū, ac tubarū quantum possent maximo eduto sono, ad Iacobi Lapis turri tēdere. Ea in āgulo urbis sita fuerat super rupē in mare obuersā: quā
hostes

hostes initio obsidionis, quia nullum usum eius putabant, diruerant: ut materia ad aggeres struendos uterentur: ad uentum uero praetoris triduo instaurarunt, ut propinquo portu nostros, si eo appulisset, descensu prohiberent. Arcis tuendae cura Antonio Corrae commissa. datum ad id militum quantum satis esse uidebatur. Reliquus exercitus (ad tria fere Lusitanorum millia erant) iussi in posterum diem se ad praelium parare, ac tertia uigilia armati adesse. Cum ut imperatum erat, conuenissent: loco magis quam caetera edito, in area arcis, unde prospectus in omnes partes erat, Ant. Custodius Franciscanus, homo integritate, ac summae sanctitatis opinione, sacrum orditur. eo cum magno silentio peracto, caeteris tacite subsequenter orationis uerba praetor ait: Christum omnipotentem precatus Deum, ut suum nomen a contumelia uindicaret: suam potentiam hosti superbissimo ostendat: & hanc manum, quamlibet paruum, ipsius tamen auxilij fiducia innumerabiles hostium copias non reformidantem, spei, uotique sui competentem faciat: ac in hostium castra, qui ad religionem eius euertendam coniurati uenerant, tumultum, terrorem, & fugam conuertat. Haec ubi dixisset, quamquam omnium animi spe, & fiducia erecti uiderentur, Praetor tamen paucis admonendos sibi ratus, silentio facto, ita exorsus est. Si magnitudo ista animi, et alacritas quam in uobis intueor, aut exuestrarum uirum nimia fiducia, aut hostium ignorantia oriretur, comprimendam potius

potius putarem, nec in præcipitia ruentes oratione etiam impellerem. sed cum & uos meminertis Lusitanos esse, quorū maiores ingentes sæpe, non Afrorū modo, sed et Romanorū copias parua manu fuderint: & hos eosdem esse hostes, de quibus hoc ipso in loco tam præclara uictoria superioribus annis parta est: nemini dubium est, quin utraq; pars suos animos, suos mores in discrimen adferat: alteri scilicet uincant: alteri fugiant. neq; enim æqua illis & uobis proposita sunt uel pericula, uel præmia. nobis enim uictis a tergo Oceanus tēpestatibus inuius, Lusitania quam petamus toto terrarū orbe interiecto disita: arx in quam fugiamus diruta: neq; si icolumis sit, aliæ supersunt copię unde subsidia expectemus. Illis contra pugnantis omnia infesta: fugientibus a tergo latebræ, & spes plerisq; redeundi ad suos: ad quos ut reuertantur, homines barbari, ne ignominie quidē notā reformidant. Illis ne si uicerint quidē, spes ulla emolumentum est ex unius arcis non adeo opulentæ præda: nec è liberalitate regis quicquid est quod expectent, ærario diuturna obsidione exhausto, et fide barbarorū cū fortuna mutabili. nobis uincantibus Indi: e regnū uictorie præmiū proponitur. nā & parta seruabimus: & eorum animos, qui euentum huius belli expectant, confirmabimus: & hostes ita profligabimus, ut in multos annos uires resumere nequeant. Quicquid enim apud eos uirium est, in Turcarum auxiliis positum est: cū
his

pōtis angustiis rursus cōglobati resistunt: ac tormētis no-
 stros aditu submouere conantur. Ibi, siue terror, & no-
 cturnæ tenebræ hosti impedimento fuerunt, siue ut potius
 credi par est, præsens numinis fauor nostris adfuit, unus
 tātū globus missus est: eoq; unus e Lusitanis interfectus.
 reliqua tormēta quater hostibus frustra tētantibus ignē
 concipere non potuerunt. nihilo tamē segnius pro pōte pu-
 gnatur: nostris successu, Indis loco superiore fretis. Ibi
 cum aliquandiu certamen hæsisset, prætor suos nūc incre-
 pare, nunc hortari, ut antequā tota hostium uis eo se con-
 ferret, præsidia occuparēt: ponte semel capto, nihil fidu-
 ciæ hosti supere sse, nisi in acie, ubi haud dubie Lusitanus
 superior esset. His uocibus miles admonitus, renouato
 impetu, e turribus hostē deijcit: nō incruēta tamē pugna.
 Quadragita enī ex Lusitanis ceciderūt. Insignis in pau-
 cis uulnerū fæditas declarat, quātis uiribus perinaciaq;
 certatū sit. Cosmo Paiuæ gladij uno ictu femur abscissū
 Vasco fernando cum hostem pertinacius persequeretur,
 a tergo lorica decisa: & patefacta per uulnus uitalia. al-
 teri qđ supra oculos auresq; erat e capite, a reliquo cor-
 pore ita diuisum fuit, ut non temerario ictu factum, sed
 arte ad ostentationē quæsitum uideretur. Ponte occupa-
 to, iam omnia penes hostem in fugam spectare. ubi enim
 quod roboris in exercitu fuit, fustum est: Lusitani a
 tergo ita urgebant, ut nusquā redire in ordines, & con-
 ferre

ferre aciem sinerēt. Mascarēna miles præcipua ire, atq̃ odio indulſit: cōmilitonum tot præliis cæſorum, & lōgæ obſidionis mala ulciſci cupidus. Ita q̃ quacunq̃ irruerat procellæ inſtar ingentem ſtragem dabat. Eius cohortis impetum Bragmines ſagittariū, & haſtati remorari conati, aciem ex aduerſo dirigunt: ac nonnullos eminus uulnerant: ſed ubi ad manus uentum eſt, impetum non ſuſtinerunt. Per idē tempus in diuerſa caſtorū parte prætor ſumma ui turrim oppugnabat: aliū q̃ ſegnius ſubeuntibus ipſe primus in muros euasit, ſequēti Laurētio Pyro Ta uora, uiro fortiſſimo, qui nunq̃ a prætore diſceſſerat. Eduardus Barbudus ſignifer ter ui detruſus, atq̃ è muro deiectus, tandem pertinaciter inſtando irrupit: & iam pluribus ingreſſis ſūma ui, et intra et extra certabatur. Ant. Custodius lintea ueſte, ac reliquo ſacrificiū apparatus induitus, imaginem Chriſti manu tendens, ubi plurimū erat laboris, & periculi, eo ſe inferebat: & noſtros quantum poterat, hortabatur. Luſitanis præcipue miſſilia tela, ſagittæ & ſclopetæ inſeſta erant: quibus prope obruti paulum abſuit, quin a turri receſſerit. Sed ubi per cohortes cōclamatū eſt, prætorem eum fortiſſima iuuentute ingreſſum eſſe: eum ſi paululū certamen remiſiſſēt, prodi: id uero flagitioſum rati, ſe ſe mutuo cohortati, tanta ui irruunt, ut nulla ratione impetus eorum ſuſtineri potuerit, Antonio Custodio uexillum Crucis præferēte.

ibi

S. uera
et f. f. f. f. f.

his solis, qui non multo plures sunt quam uos estis, de gloria certandum est: his profligatis, non multo facilius illi e Thracia, & Macedonia auxilia accersent, quã nos e Lusitania. nam Asiæ gentes quæ in medio sunt posita, aut non multo Indis bellicosiores sunt, aut non minus quam nos Turcis infestæ. Vulgus uero Indorum seruituti assuetum, in præmium uictori cedit. Horum itaq; memores cum prælium inieritis, ita pugnate, tanquã sub oculis Regis Lusitanicæ res geratur: qui & uestræ uirtutis idem iudex optimus, & remunerator est futurus: & suum honorem, maiorum gloriam bello partam, & orientis imperium, quod in huius prælii euentu positum est, uobis absens cõmendat. Ita pugnate, tanquã nõ meo sed dei præsentis, atq; õnia intuentis ductu, aduersus eius hostes omnis iuris diuini et humani ex parte dimicaturi: neq; existimate eum qui mortuus est, ut nos uiueremus, permissurum, ut homines impij, qui eius morti illudunt, & potentiam contènüt, impune in nos insultent. nescio quid aliis usu uenerit: equidẽ ita animo affectus sum, ut cũ hoc signũ intueor (Christi cruci affixi imaginẽ manu ostendebat) mearum uirium oblitus, uel si solus irem, de uictoria minime dubitem. Extremã eius orationẽ cum summa alacritate militum clamor subsequutus est poscentium, ut quã primum in hostẽ duceret. Prætor acie intra arcem instructa, signũ quod conuenerat, dat his, quos in nauibus

reliquerat. Illi maiore quam pro multitudine, strepitu ut iussi erant, in portum urbis, qui est ad turrim Lopis, ac uicina litora naues dirigunt. Hostes incerta luce, cum in prætoriam naue lumē, quod pro signo solebat esse, cernerēt, prætorē ipsum adesse rati: & hastæ frequentes in nauiculis erectæ, & ignis in funiculis passim interlucēs, speciē totius exercitus præbuit. Itaque cum magno tumultu ad mare cōcursum est. Prætor ubi in castris hostilibus trepidationem sensit, apertis per silentium portis, incerta adhuc luce exercitum educit. In prima acie præerat Mascarenna cum suo milite, cuius fidem, & uirtutem per tot menses expertus erat: adiecta ex reliquo exercitu Cohors quadringentorum militum. prætor cum alijs copijs paruo interiecto spacio consequitur. Primi erāt sclopetarij, & ea manus quæ scalas ferebat: quibus ad muros hostium admotis, Mascarennæ miles noticia loci fretus, statim in castra irrūpit: ac cæsis, aut fugatis his qui promuris erant, ingentem tumultum edit. consecuti statim hastati, iam aciē intra castra direxerāt. Hostium qui occurrerunt non adeo multi, cum magna strage in fugam uersi. nam quod uirium erat in exercitu ad mare uersum erat. hi cum ex suorum fuga castra iam capta audirent, ad subsidium suis ferendum uersi. alijs fugientibus, alijs quo clamor uocabat, properantibus, totis castris tumultuatur. Indi quos res inopinata a principio perculerat, in
pontis

Ibi cum in turba lapidis ictu brachiū imagini perfractū
esset, tum palā proclamare, ut deo duce, de dei hostibus
præsens sacrilegii pœnas expeterent: ac palam truncā
imaginem ostentare, ac uindictam spretæ religionis mi-
litibus commendare. tanto furore miles ad hanc uocem
incurrit, ut momento temporis omnes propugnatores e
muris deiecerit: deiectos insecutus, tota castra strage
profligauerit. nec hac calamitate accepta ulla usquā ho-
stium manus se pugnae obtulit: sed ab altera parte cæ-
des, ab altera fuga fiebat. Rebus in hac castrorum
parte succedentibus, iam prætor suis ad signa reuocatis
ad reliquas copias delendas pergit. erant ad sex hominum
millia, quæ ad Lopis turrim opposita erant, aduersus na-
uales copias: hi cū nostros uictoria feroces, sanguinis, ac
pulueris plenos, magno gradu aduentare uident, statim
in fugā uertuntur: in qua cum sua ipsi multitudine impedi-
rentur, ac tumultus nauticus speciem alterius exercitus
aduenientis præberet, incerti quid peterēt, aut fugerēt,
alii se in flumen præcipitabant, alii cæci in ipsa pericula
ruebant: pauci e tanta multitudine euasere, qui primotu-
mulu elapsi erāt diuersa castrorū regione. cæteri passim
fœda strage uias compleuerant. A castris in urbē sta-
tim itur. ibi præconis uoce proclāmatum, ne cuiq̄ parce-
retur, pœna grauißima adiecta, si quis cōtra fecisset. sed
militi sponte sua satis accenso nihil ea denūciatione opus
erat

erat. nam ab initio huius belli non de imperio, aut gloria, sed de interitu alterius partis certatum erat. Itaque uicti nihil sibi reliquū ad misericordiā impetrandā fecerant. passim igitur scæuitum sine ullius sexus, aut etatis discrimine. in domibus latitantes protracti, ac iugulati in publicum proijciuntur. Præda oppidi, & castrorum insolatiū tot laborū militi permissa. erat autem ea ingens, qualē in opulētissimæ gentis exercitu credere par est, qui sine ullo metu hostili, omnibus rebus suis collatis, sedes sibi perpetuas, ibi destinabāt. His rebus confectis prætor æquo cōscēso, exercitū per oppidum, & castra in multas manus sparsū, coligit. Milites, ut quisq; in notū inciderat, gaudio pleni, sese amplecti, & ad imperatorem suum concursu facto, eius uirtutē, et animi magnitudinē admirari: et qua quisq; poterat contingere, amplecti, alloqui: eius uirtutē, et prudentiam ad cælum laudibus ferre. Hanc tā tā lætitiā auxit à Mascarenā nuntius, qui ab ea parte hostē fustum et fugatū diceret. itaq; omnibus locis re bene gesta, manipuli aliquot circa fossas, et ruinas murorū dimissi, qui latitantes protraherent, ac perspicerent, si quicquā ulla ex parte hostilium copiarum restitisset.

Hic fuit finis nobilis illius ad Dium prælij, in quo eodie cæsa octo millia hostiū. ex Lusitanis quinquaginta quinque milites partim in conflictu, partim ex dolore uulnerum, paucis post præliū diebus, expirarunt. Duces hostiū

hostium caesi: Rumican Sofaris filius, inter caesorum
 cadauera uilissima ueste coniectus, ac uix tandem a
 nostris agnitus: item Acedecan, qui pridie quam pu-
 gnatum est cum quinque millibus in castra uenerat: &
 Fidalcan, qui Turcis, externisque auxilijs praerat, pra-
 clari in primis nominis apud suos imperator: ex regno
 praeterea Cambaiae nobilissimus fere quisque, & prima
 apud regem autoritatis. confluxerant enim in castra, ut
 regi gratificarentur, pleraque omnis nobilitas, tanta sui
 fiducia, ut non ad bellum, sed ad conuentum aliquem celebre
 proficisci uiderentur. Pauci capti uel nobilitatis, uel uirtu-
 tis admiratione seruati. in his fuit Iuzarcan Abissin
 eius Iuzarcanis frater, qui in illa asperissima oppugnatio-
 ne, quae fuit uigesimo quinto Iulij, ceciderat. Tormento-
 rum omnis generis ingens uis in castris reperta, in quibus
 triginta fuere inusitatae magnitudinis. Qui e tanta cla-
 de euaserunt, in sua quisque oppida dilapsi. Moiatecan
 uerecundia impeditus, ad regem accedere non ausus,
 cum paucis iisque magna ex parte uulneratis domum re-
 diit. nonnulli in oppidum quod septem millia a Dio abest,
 conuenerunt: ibi regis imperium expectaturi. E captiuis
 nonnulli aiebant in extremo praelio humana specie augusti-
 em super arcis sacrarium mulierem sibi uisam, quae ita
 oculos perstringeret, ut prope caeci in prelium ruerent:
 tantamque nostrorum apparuisse multitudinem, ut prope
 deni

deniꝝ singulos Indos pugnare uideretur. itaq; metu cōster-
 natos nunquā coire, aut aciē struere potuisse. Prætor hac
 parta uictoria, duos pontes diruit: quibus insula continēti
 iungebatur: ac magno numero operarum adhibito ad rude-
 ra purganda, totam denuo arcem multo quā antea firmi-
 orē ædificare aggressus, primus ipse operi manū admo-
 uit: cuius exēplū reliquis secutus exercitus. Saucijs cu-
 randis curam diligenter adhibet. qui uulneribus ita debi-
 litati erant, ut militare in posterum non possent, Bassai-
 mū missi: agri ibi assignati. reliquis militibꝝ pro cuiusq; uir-
 tute præmia data: complures in equestrem ordinem relati:
 qui inter honores militares æplissimus habetur. Hæc sūt,
 quæ ad hunc diem de secunda obsidione Dij comperta ha-
 bemus: quæ Olisiponem ad IOANNEM tertiū
 inuictissimū Lusitaniæ Regē, āno salutis nostræ. 1547.
 mēse Augusto perlata, quāta potuimus fide retulimus.

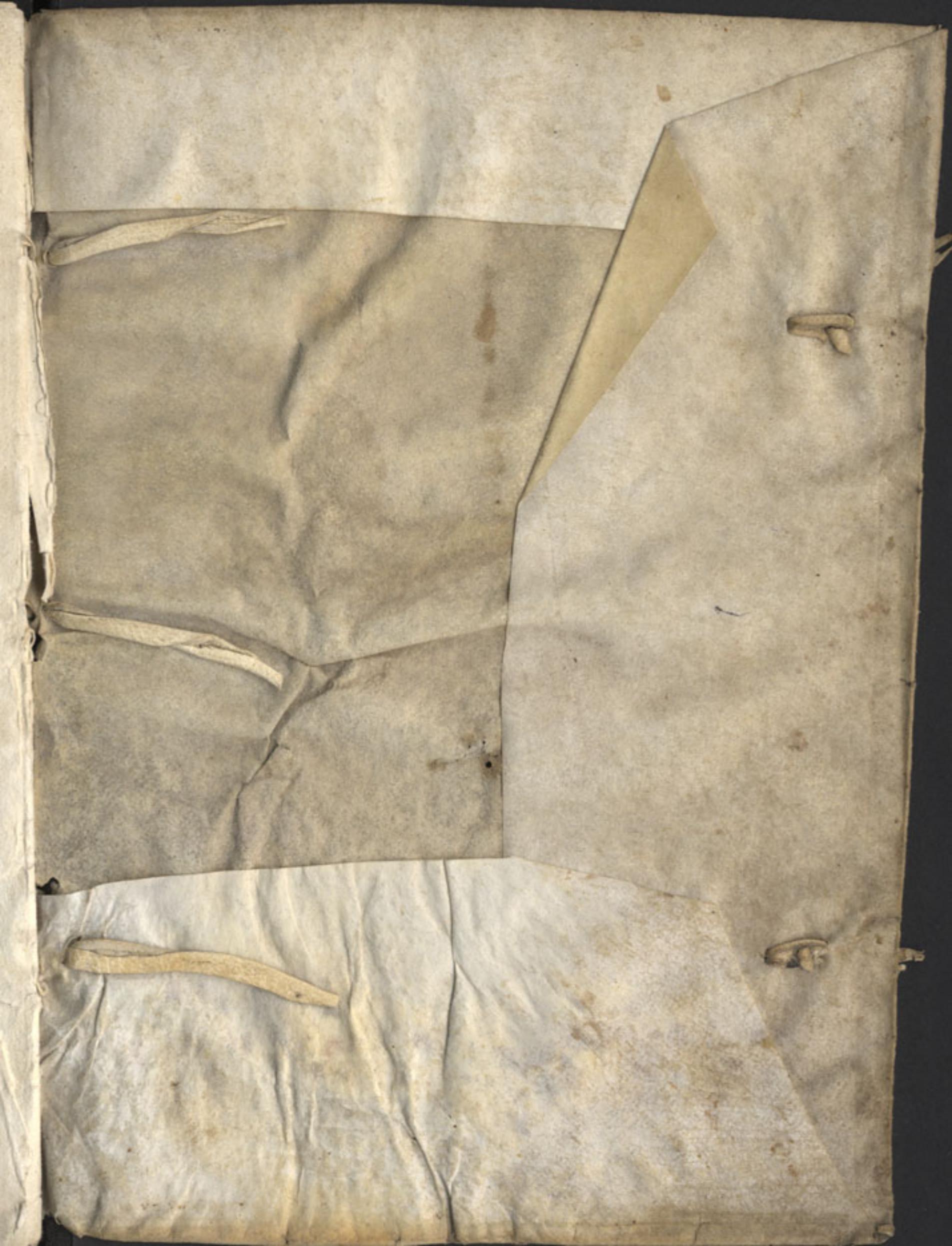
FINIS.

CONIMBRICAE.

EXCVDEBANT IOANNES BARRERIVS
 & Ioannes Aluarus Typographi Regij.

Anno. M. D. XLVIII.

1773. 10. 20. 1773.

Sal
Gab
Est
Tab
N.º

la
ab.
B. 63